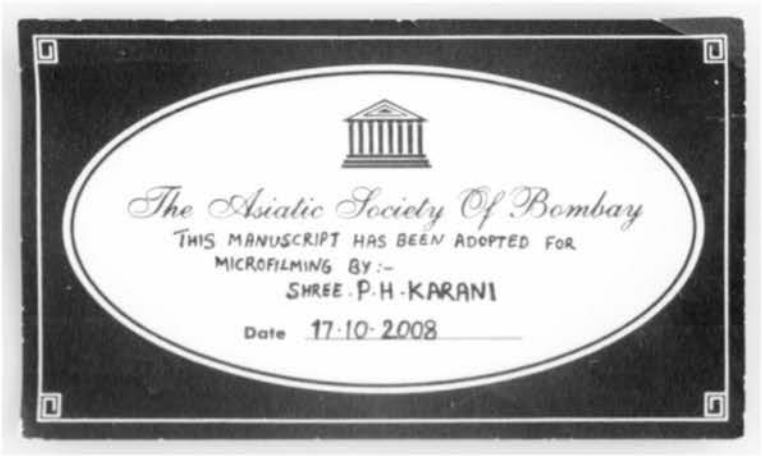
The Asiatic Society Of Bombay
THIS MANUSCRIPT HAS BEEN ADOPTED FOR
MICROFILMING BY :-
SHREE P.H.KARANI
Date 17.10.2008

159
1989

॥अथश्रौतसूत्रउत्तरषट्कप्रारंभः॥श्रीरामचंद्रायनमः॥

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

श्रीगणेशायनमः॥ ॥हरिः ॐ॥ सत्राणमुक्तादीक्षोपसदः एतेनान्हास्कृत्यानिप्रातरनुवाकाद्यङ्ग्व
सानीयांतान्यंत्यानिपत्नीसंयाजांतानीतराणिद्रप्स्यप्राशनसव्यविसर्जनेतंत्यएवध्रुवाः शस्त्राणामा ता
नाः सूक्तान्येवसूक्तस्थानेष्वहीनेषुदैवतेनव्यवस्थास्तृचाः प्रऽउगेसर्वाहर्गणेषुतायमानरूपाणांप्रथमाद्
न्हः प्रवर्त्तनेऽभ्यासानिप्रैषावन्हः उत्तमषस्त्रेपरिधानीयायाऽउत्तमेवचनेऽउत्तमंचतुरक्षरंद्विरुक्तप्रणुया
द्वितीयादिषुत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितितार्ष्यमग्निंकवत्यसूक्तानांजातवेदसेसुनवामसोममित्याग्नि
मारुतेजातवेदस्यानामारंभणीयाःपर्यासान्कृतोहरहः शस्यानीतिहोत्रकाद्वितीयादिष्वेवतानिसर्वाणि
सर्वत्रान्यत्रान्हऽउत्तमाद्वैकल्पिकान्यग्निष्टोमेहर्गणमध्यगतेग्निष्टोमायनेषुवानान्यभ्यासानिप्रैषाभ्यामिति
कोत्सोविरूपोतद्रुणश्चावान्नित्यानिहोतुरितिगोतमः संघातादाचनुप्रवृत्तत्वादच्युतशस्त्राच्चहोत्रकाणा
मपिगाणगारिन्नित्यत्वात्सत्रधर्मान्नयस्यप्रगाथत्वंचसूगमेवैकाहिकंतावद्दृश्येत्॥३॥चतुर्विंशेहोताजनि
ष्टयाज्यमानोमित्रावरुणामित्रंवयंहवामेहमित्रंहुवेपूतदक्षमर्यंवोमित्रावरुणापुरुरुणाचिध्यस्तिप्रतिवांसू
रऽउदितेऽइतिषऊहस्तोत्रियोमैत्रावरुणस्यायाहिसुषुमाहितऽइंद्राभिद्यांथिनोवृहद्दिवेणसंहिदक्षसऽआ
वृहत्सधामन्नित्येकाद्वैवेंद्रोदधीचोऽअस्थभिरुन्निष्ठन्नोजसासहभिंधिविश्वाऽअपद्विषऽइतिब्राह्मणाच्छंसि
नऽइंद्राग्नीऽआगतंसुतमिंद्रेअग्नानमावृहतादुवेययोरिदमित्यंवामस्यमन्मनऽइंद्राग्नीयुवामिमेयज्ञस्य
हिस्थऽऋत्विजेत्यछावाकस्यतेषांयस्मिन्त्सुवीरन्तस्तोत्रियायस्मिन्सूनुरूपऽएकस्तोत्रियेयंवृहः सुयो
न्योनंतरःसानुरूपानचत्सर्वाहर्गणःषडहोवैकाहिकस्तथासत्यंत्वेचार्ध्वमनुरूपेभ्यऽऋजुनीतीनोवरुण ॥१॥

ऽइंद्रंवोविश्वतस्परियंत्सोमऽआसुतेनरऽइत्यारंभणीयाःशस्त्वास्वान्परिशिष्टानावेपरंश्चतुर्विंशमहाव्रता
भिजिद्भिश्वजिद्भिषुवत्सुसर्वस्तोमसर्वपृष्टेषुचोर्ध्वमावापात्प्रतिवांसूरऽउदितेव्यंतरिक्षमतिरच्छावाश्वस्यसून्व
तइतिनृचाःपर्यासाःसत्रवंमैत्रावरुणस्यषडहस्तोत्रियउत्तमःसपर्यासस्तंदैवतमन्यंपूर्वस्यस्थानेकुर्वीतान्य
त्रापिसन्निपातेनतृचंसूक्तंवानंतर्हितमेकासनेद्विःशंसेन्महावाक्यभिरंचेछंसेदुर्ध्वमनुरूपेभ्यऽआरंभणीया
भ्योवानाभाकांस्तृचानावपेन्नायत्रीकारंसप्तपःपरिषस्वजऽइतिमैत्रावरुणोयःककुभानिधारयऽइतिवापू
र्वेष्टऽइंद्रोपमातयऽइतिब्राह्मणाच्छंसीताहिमध्यंभराणामित्यछावाकः॥२॥मरुत्वतीयेप्रेतुब्रह्मणस्पतिरुत्ति
ष्ठब्रह्मणस्पतइतिब्राह्मणस्यत्यावावपेत्पूर्वैर्नित्याद्वृहद्दिंद्रायगायतनकिःसुदासोरथमितिमरुत्वतीयाऽउर्ध्व
नित्यात्कयाशुभतिचमरुत्वतीयेघुरस्तात्सूक्तस्यशंसेदेवंस्थितान्प्रागाथान्यृष्ठाग्निष्टवयोरन्वहंपुनःपुनरा
वर्त्तयेयुरेकेकंब्राह्मणस्यत्यानामेवंमरुत्वतीयानांध्रुवइंद्रनिहवोधाय्याश्वष्टहत्पृष्टरथंतरंवातयोरक्रियमाण
स्यैयानिशंसेद्वैरूपंवैराजशाक्करंरैवतानांचपृष्ठस्तोत्रियायोन्यूर्ध्वर्चस्तासांविधानमन्वहंताभ्यऽउर्ध्वसाम
प्रगाथानुक्तारथंतरस्यैाभयंशृणवच्चनऽइतिवृहतऽइंद्रत्रिधातुशरणंत्वमिंद्रप्रतूर्तिषुमोषुत्वावाघतश्चनेतिस
द्विपदउपसमस्यैद्विपदामिंद्रमिद्गाथिनोबृहदिंद्रायगायतनकिःसुदासोरथमितिचपुरस्तात्सूक्तस्यशंसे
दुक्थपात्रंचमसाश्चातरातिग्रात्र्याश्चस्यंतिनिष्केवल्यनित्याभ्यंजपःषोडशिपात्रेणभक्षिणः॥३॥होत्र
काणांकयानश्चित्रःआभुवत्कयात्वंतऽऊत्यामाचिदन्यद्विंशसतयचित्थिताजनाइमऽइतिस्तोत्रियानुरूपा
मैत्रावरुणस्यतंवोरथ्यमृतीषहंतत्वायामिसुवीर्यमग्निप्रवःसुराधसंप्रसुश्रुतंसुराधसंवयंधत्वासुतावंतःकं

ईवेदस्तेसचाविश्वाःपृतनाअभिभूतरंनरंतमिंद्रं जोहवीमियाऽइंद्रभुजऽआभरऽइत्येकाद्वेचेंद्रोमदायवावृ
धेमदेमदेहिनोददिःस्फरूपहत्नुमूतयेशुष्मिंतमन्नऽऊतयेआयंतऽइवसूर्यंबण्महाꣳअसिसूर्येतित्यदृशंत
वपुरुदुत्यमधुमन्तमास्त्वमिंद्रप्रतूर्तिपुत्वमिंद्रयशाऽअसिंद्रक्रतुंनऽआभरेंद्रज्येष्ठंनऽआभरात्वासहस्रमा
शंतममतासूरऽउदितऽइतिब्राह्मणाछंसिनस्तरोभिर्वाविदद्वसुंतरणिरित्सिषासतित्वामिदात्योनरोवयमे
नमिदात्योयोराजाचर्षणीणांयःसत्राहाविचर्षणिःसाहोरित्थाविषूवतऽइत्थाहिसोमऽइन्मदऽउग्रेयंद्रि
राददिसीऽअवयत्वंशतक्रतोनकिष्टंकर्मणानशन्नत्वावंतोऽअद्रयउग्रयंशृणवच्चनऽआदृषस्पुरूवसोम
दाचनस्तीरसिकदाचनप्रयुछसियतऽइंद्रभयामहेयथागोरोऽअपाह्रतंयदिंद्रप्रागपागुदग्यथागोरोऽअ
पाह्रतमित्यछावाकस्यस्तोत्रियानुरूपाणांयद्यनुरूपेस्तुवीरन्स्तोत्रियानुरूपऽउर्ध्वेतोत्रियानुरूपेभ्यःकस्त
मिंद्रत्वावसुंकनंव्योअतसीनां॥ककुन्नस्याह्रतमितिकद्वंतःप्रगाथाऽअपप्राचइंद्रविश्वाऽअभित्राब्रह्मणा
तेब्रह्मयुजायुनज्मरुन्नोलोकमनुनेषिविद्वानितिकद्वंश्वऽआरंभणीयाऽऊर्ध्वमारंभणीयाभ्यःसद्योह्जा
तऽइत्यहरहःशस्यमेत्रावरुणास्माइदुप्रतवसेषासद्वन्हिरितिनरावहीनसूक्तेऽआसत्योयात्वित्यहीनसूक्तं
द्वितीयंमेत्रावरुणऽउदुब्रह्माण्यग्नितेष्टवेनीतरावहरहःशस्यनूनंसातऽइत्येतमुत्तममहीनसूक्तानिषकद्व
स्तोत्रियानावपत्सूदुष्यदेवःसविताहिरण्ययेतिनिरस्तेहिद्यावापृथिवीयज्ञस्यवोरथ्यमितिवैश्वदेवंपृक्षस्य
वृष्णोवृष्णेशर्धाययज्ञेनवर्धनेत्याग्निमारुतमग्निष्टामऽइदमहरुक्थ्योवा॥४॥अभिप्लवषड्याहानिरयंत
रपृष्ठ्यन्ययुजानिवृहत्पृष्ठानीतराणितृतीयादिषुपृष्टस्यान्वहंद्वितीयानिवैरूपंवैराजंशाक्वररैवतानितेषांय

॥२॥

थास्थानेक्रियायांयोनिःशंसेत्सर्वत्रचास्वयोनिभावेन्यत्राश्विनाद्यज्ञायज्ञीयस्यत्वक्रियमाणस्यापिसानुरू
पांयोनिंब्याहावंशंसेदूर्ध्वमितरस्यानुरूपोद्वोत्रकाःपरिशिष्टानावापानुत्पृत्यमित्रंवयंहवामहेमित्रहुवेधूत
रक्षमयंवांमित्रावरुणानोमित्रावरुणेतित्रःप्रवोमित्रायेतिचतुर्णांद्वितीयमूडुरत्समित्रयोर्वरुणयोरितिषट्
काव्येभिरभ्येतिनिस्तोमित्रस्यचर्षणीधृतइतिचतस्रोमैत्र्योयचिद्धितेविशऽइतिवारुणमतऽएस्यत्चमावपेत
मैत्रावरुणानित्यादधिकंस्तोमकारणात्पंचसप्तदशानवैकविंशोद्वादशचतुर्विंशेपंचदशत्रिणवऽएकविंशतिंत्रय
स्त्रिंशोद्वात्रिंशतंचतुश्चत्वारिंशेषट्त्रिंशतमष्टाचत्वारिंशऽएकाल्पीयसीर्वैकाहेष्वेकभूयसीर्वानारंभणीयानप
र्यासाअंत्याऐकाहिकास्तृचाःपर्यासस्थानेषुब्राह्मणाछंसिनःसरूपहत्नुमूतयऽइतिषट्सूक्तावापऽउक्तो
मैत्रावरुणेनेहेंद्राग्नीइंद्राग्नीऽआगतंतानुहवेययोरिदमितिनवेयंवामस्यमन्मनऽइत्येकादशयज्ञस्यहिस्य
इत्यछावाकस्यायात्विंद्रोवसऽइतिमरुत्वतीयमानइंद्रऽइतिनिष्केवल्यंप्रथमस्याग्निष्टुविकस्यमध्यंदिनऽइत्थ
रूऽएतेशस्त्रप्रतीयाहीनसूक्तस्थानएवात्वामिंद्रयज्ञऽइंद्रःकथामहाइंद्रःपूर्भिद्यऽएकऽइद्यास्तिग्मशृं
गऽइमामूषिछंतिवाशासद्वाङ्गिरितिसंपाताऽएकैकस्यत्रयस्त्रयऽउक्तामरुत्वतीयेर्युजतेमनऽइहेहवऽ
इतिचतस्रोदक्षिणऽइतिवैश्वदेवं॥५॥द्वितीयस्यचतुर्विंशेनाज्यंवायोयेतेसहस्त्रिणऽइतिद्वेतीयाःसोमा
सआगहीत्येकाभारद्वाजिविस्पृशेतिद्वेशुक्रस्यायगवाशिरऽइत्येकायंवोमित्रावरुणेतिपंचदशचागात्सो
मदंप्रऽउगमित्येतदाचक्षतेविश्वानरस्यवस्पतिमिंद्रऽइत्सोमपाऽएकऽइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरावि
द्वसोमंयातऽउनिरवमेतिमध्यंदिनोनिष्केवल्यस्योत्तमेविपरीतेभारद्वाजोहोताचेत्प्रहृत्याचातुर्विंशिकंतृती

यसवनं विश्वेदेवस्येनुरित्येकात्सवितुर्वरेण्यमितिद्वे आविश्वदेवं सप्तानामितितुवैश्वदेवस्य वस्यप्रतिपदनुचरा वाज्यप्रउगेप्रतिपदनुचरावाज्यप्रउगेप्रतिपदनुचराश्वोभयोर्युग्मेषेवमग्निरूवे॥६॥तृतीयस्य व्युर्यमायोजा तऽएवेतिमध्यंदिनस्तद्देवस्य घृतेनद्यावापृथिवीइतितिस्रोनश्वोजातःपरावतोयऽइतिवैश्वदेवंवैश्वानरायधि षणेधारावरामरुतस्त्वमग्नेप्रथमोऽअंगिराइत्याग्निमारुतंचतुर्थस्योग्रोजज्ञऽइतिनिष्केवत्येऽक्रयाम्य ग्निमस्यमेद्यावापृथिवीऽइतितिस्रस्तंमेऽअपइतिवैश्वदेवंवैश्वानरंमनसेतितिस्रःप्रत्येशुभंतेजनस्यगोपाऽ इत्याग्निमारुतंपंचमस्यकयाशुभायस्त्रिग्मशृंगऽइतिमध्यंदिनःकयाशुभीयस्यतुनवम्युत्तमान्यत्रापियत्रनिविद्ध नंस्यात्घृतवतीभुवनानामभिश्रियेंद्रऽऋभुर्विर्वाजवद्भिरितितृचौकदुप्रियायेतिवैश्वदेवंपृक्षस्यवृष्णोवृष्णेश र्धायनूचित्सहोजाऽइत्याग्निमारुतंषष्ठस्यसावित्रार्भवतृतीयेनवैश्वानरीयंचकतरापूर्वोषासानक्तेतिवैश्वदेवं प्रयज्यवऽइमंस्तोममित्याग्निमारुतमित्यग्निष्टुवःषळहस्तस्याग्निष्टोमावभितऽउक्थामध्यऽउक्थ्येषुस्तोत्रिया नुरूपामैत्रावरुणस्य॥७॥एत्युषुब्रवाणितऽआग्निरगामिभारतःप्रवोवाजाऽअग्निर्द्यावोग्निप्रयांसिवाहसाप्र मंहिष्टायगायतप्रसोअग्नेतवेतिग्निरग्निर्वोवृधंतमग्नेयंयज्ञमध्वरंयाग्निष्टंत्वावृधंहेयःसमिधायऽआहुत्यातेऽअग्नऽइधीमघुमेसूक्श्वंद्रसर्पिषऽइतिद्वेएकाचाग्निंतमन्येयोवसूरातेवत्सोमनोयमद्याग्नेस्थूरंरयिंभरप्रेष्ठोवोऽअतिथिंश्रेष्ठंयविष्ठभारतमद्रोनोऽअग्निराहुतोयदीघृतंमिराहुतऽआधायेऽअग्निमिंधतऽइमाऽअभिप्रणोनुमऽइत्यथब्राह्मणाछंसिनोभ्रातृव्योऽअनाधृष्टंमातेऽअमाजुरोयथेवात्यसिवीरयुरेवात्यस्यसूनृतानंतेमहंगृणीमसिनमग्निंप्रगायतवयमुत्वामपूर्व्ययानऽइदमिंद्रपुरेद्रायसामगायतसखायऽआशिषामहियऽएकऽइ

165
Ta 84

द्विद्यतेयऽइंद्रसोमपातमएंद्रनोगव्येदुमध्वोमदिंतरमेनोनिंद्रस्तवामसखायःस्तुहींद्रंव्यश्ववंतनऽइंद्राभरवज्र मुत्वामपूर्व्ययानऽइदमिंद्रपुरायाहीमऽइंद्रवऽइतिसमाहार्योनुरूपोभ्रातृव्योऽअनाधृष्टंमातेऽअमाजुरोयथेत्यथा छावाकस्येंद्रविश्वाऽअविंद्रधन्वुक्थमिंद्रायशंस्यंश्रुधीहवंनिरश्वाऽआशृत्कर्णश्रुधीहवमसाविसोमऽइंद्रतऽ इममिंद्रसुतंपिबयदिंद्रचित्रमेहनायस्तेसाधिष्ठावसेपुरांभिंदुर्युवाकविर्नशत्यसिराध्यसेगायंतित्वागायत्रिणऽ आत्वागिरोरथीरिवेतिसूक्तानामेकैकंशिष्ट्वावपेत्॥८॥स्तोमवर्धमानऽइमाऽउवांभृग्वोमन्यमानाऽइतितिस्रऽ इंद्राकोवामितिसूक्तेश्रुष्टीवांयज्ञोयुवांनरापुनीषेवामिमानिवांभागधेयात्नीत्यतस्ययथार्थमैत्रावरुणायस्तस्तभ याऽआद्रिभिष्यज्ञेदिवऽइतिसूक्तेऽअस्तेवसूक्तप्रतरसायात्विंद्रःस्वपतिरिमांधियमितिब्राह्मणाछंसीविष्णोर्नु कमितिसूक्तेपरोमात्रयेत्यछावाकः॥९॥पृछ्यस्याग्निष्टुवेनोक्तेऽअहनीऽआद्येऽआद्याभ्यांतृतीयसवनानिचा न्वहमुपत्रयंतऽइतिनुत्रयमेहन्याज्यमग्निंदूतमितिद्वितीयेतृतीययुस्वाहीत्याज्यंयाधवायाहिवीतयऽइत्येका वायोयाहिशिवादिवइतिद्वेऽइंद्रश्चवायवेषासुकृतानामितिद्वयोरन्यतरांद्विरामित्रेवरुणेवयमश्विनावहगछत मायाद्यद्भिःसुकृतंसजूर्विश्वाभिर्देवाग्निरुतनःप्रियाप्रियास्वित्योग्निंहोत्रऽउगमुतमंत्रंचमभ्यासाश्वनुरक्षरा नवातृतीयेनाग्निष्टविकेनोक्तेमध्यंदिनस्तंतमिद्राधसेमहेत्रयऽइंद्रस्येसोमाइतिमरुतांतीयस्यप्रतिपदनुचरो वैरूपंचेत्पृष्ठ्यस्यावऽइंद्रेशानंयदिंद्रयावतस्त्वमितिप्रगाथोस्तोत्रियानुरूपो॥१०॥चतुर्थेहनिप्रातरनुवाक प्रतिपद्यर्चाद्योन्यूंखोद्वितीयंस्वरमोंकारंत्रिमात्रमुदानंत्रिस्तस्यतस्यचोपरिष्टादपरिमितान्यंचवार्थोंकारा ननुदातानुत्तमस्यतुत्रीन्पूर्वमक्षरान्निहन्यतेन्यूंख्यमानेतदपिनिदर्शनायोदाहरिष्यामः॥आपो३ ॐ ॐ ॐ

ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ रेवतीः सयथाहि वस्वः क्रतुं चमद्रं विश्वथामतं च॥ रायो ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ओ ओ ओ ओ ओ ऽ ꣳ ३ ओ ꣳ ꣳ श्रव्यः सप्त्यस्य पत्नीः सरस्वतीन्द्रꣳ णते वयोधो ३ मापो ३ अग्निंनस्तृक्तिभिरित्याज्यंतस्योत्तमावर्जेतृतीयेषु पादेषु न्यूंखानिनर्श्वोक्तान्यूंखवः स्वरादिरंतओंकारश्चतुर्निनर्ऽउरातोप्रथमोत्तमावनुदात्तावितराऽउत्तरोनुदात्ततरःश्रुतः प्रथमोमकारांतऽउत्तमस्तदर्पिनिदर्शनायोदाहरिष्यामः॥ अग्निंनस्तृक्तिभिः॥ होतारंत्वाहृणीमहे॥ यज्ञो ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ यस्तीर्णबर्हिषेविवेमदो ३ ꣳ ३ ꣳ ३ ꣳ ३ शीरंपावकशोचिषेविवस्वसो ३ माग्निंनस्तृक्तिभिः होतारंत्वाहृणीमहे॥ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ३ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ ओꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ मदेथमदेवो ३ ꣳ ३ ꣳ ३ ꣳ ३ माथामोदेवोमित्यस्यप्रतिगरापिवोदात्तादनुदात्तं स्वरितमुदात्तमितिचतुर्निनर्श्लदर्पिनिदर्शनायोदाहरिष्यामः॥ अग्निंनस्तृक्तिभिः॥ होतारंत्वाहृणीमहे॥ यज्ञो ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ यस्तीर्णबर्हिषेविवेमदो ३ ꣳ ३ ꣳ ३ ꣳ ३ शीरंपावकशोचिषेविवस्वसो ३ माग्निंनस्तृक्तिभिः॥ होतारंत्वाहृणीमहे॥ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ꣳ ऽ ꣳ ३ ꣳ ꣳ ꣳ मदेथमदेवो ३ ꣳ ३ ꣳ ३ ꣳ ३ मोथामादेवोमित्यस्यप्रतिगरः प्रथमादर्धीकारादध्वर्युर्न्यूंखयद्वितीयाद्व्याव्युपरमंहेकयथावासंपादयिष्यंतोमन्यरन्वायोशुक्रोऽअयामितं विहिहोत्राऽअवित्तावायोशनंहरीणामिंद्रश्चवायेवषांसामानामाचिकितानसूक्तानूऽआनोविश्वाभिरूतिभिस्त्यमुवोऽअप्रहणमपस्यंवृजिनंरिपुंबितमनीतमऽइत्यानुष्टुभंप्रऽउगमेकपात्निन्यः प्रथमस्तंत्वाय ॥४॥

ज्ञेभिरीमहेऽइंद्रवसोस्तमंधऽइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरोश्रुधीहवमिंद्रमरुत्वꣳ इंद्रेतिमरुत्वतीयमंत्ये निविदंदध्यारनेकभावसूक्तानांवैराजंचेत्यृष्टिपिबासोममिंद्रमंदतुतेतिस्तोत्रियानुरूपेकुहश्चतऽइंद्रोयुध्मस्य तऽइतिनिष्केवल्यंश्रुधीहवीयस्यतुतृचऽआद्येर्धर्चीदिषुन्यूंखवऽएवंकुहश्चतीयस्यविराजांमध्येमधुपादेषुनित्य ऽइहप्रतिगरोन्यूंखवादिः प्रणवांतःप्रणवेकुहश्चतीयानामर्धर्चसश्चेनहुत्तमावर्जनेतऽगिरोऽअपिमृष्येतुरस्यप्र वामेहमहिदधेभरध्वमितिचतस्रस्तिस्रश्चविराजस्तासामूर्ध्वमारंभणीयाभ्यस्तृचानावयेरन्माद्यंमैत्रावरुण स्तस्योत्तमादिशस्तानांतृचंब्राह्मणाछंसीतस्यचाछावाकीयजामहऽइंद्रवज्रदक्षिणमितिद्वितीयानवमेवपंच मेहनियच्चिद्धिसत्यसोमपाऽइत्येकेकमेवंमेवषष्ठेहनीद्वायहिद्यौरस्करोऽअनम्नतेत्येवमेव॥१३॥स्तोमेवर्धमा नेकोऽअद्यनर्योवनेनवायऽआयात्यर्वाङित्यष्टर्चीन्यावेपरन्तुपरिष्टात्यारुछपिनांतैरप्यनतिशस्तऽऐंद्राणी त्रैष्टुभान्यमरुछस्त्रान्यावेपरन्तेतान्यनोप्यातिशंसनमेकयाद्वाभ्यांवाप्रातःसवनेपरिमिताभिरुतरयोः सव नयोःपंचमस्यमरुद्भ्योऽअतिथिमुषर्बुधमितिनवाज्यमानोयस्तंद्विविसृषमितिद्वेऽआनोवायोमहेतनऽ इत्येकार्धनपृथुपाजसोबहवःसूरचक्षसऽइमाउवांदिविष्टयःपिबास्तस्यरासिनोदेवंदेवंवोवसेदेवंदेवं व हदुगायिषवचऽइतिवाहैतंप्रऽउगंप्रगाथानेकेद्वितीयोत्तमवर्जंयत्यांचजन्ययाविशेंद्रऽइत्सोमपाऽएकऽ इतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरावितासीत्थांइंद्रपिबतुभ्यमितिमरुत्वतीयंशाकरंचेत्यृष्टमहानाम्न्यस्तो त्रियस्ताऽअध्यर्धकारन्नवप्रहत्यानिस्तोभवंतिताभिःपुरीषपरान्युपसंतनुयात्यंचाक्षरशःपूर्वाणिपंच सर्वाणिवायथानिशांतंयोनिस्थानेतुयथानिशांतंसपुरीषपराऽउत्तमेनसंतानःस्वाहारिष्यविष्यवतऽउ

पनोहरिभिः सुतमिंद्रंविश्वाऽअवीड्यंनितित्रयस्तृचाऽअनुरूपःप्रेरंब्रह्मेंद्रोमुरायसत्रामदासऽइतिनिष्के
वल्यंपाक्तंपूर्वसूक्तेमरुत्वतीयेपांक्तेनिष्केवल्येऽआद्येतुत्रिष्टुबुत्तमेतयोरवसानेशतक्रतोसमसृक्षिजिदितिम
रुत्वतीयेशचिपतेनेद्योतिनिष्केवल्यंनिष्केवल्ये॥१२॥इतिश्रौतसूत्रेऽउत्तरषट्केप्रथमोध्यायः॥ ॥हरिः ॐ॥
पष्ठस्यप्रातःसवनेप्रस्थितयाज्यानांपुरस्तात्न्याः स्तोभाभ्यामनवानंतोयजंतिदृषंनिंद्रदृषपाणासइंदवः
सृजुमायातमद्रिभिर्वनोतिहिसुन्वन्त्सयंपरिणसोमोषुवोऽअस्मद्रिंतानिपोंस्योषूणोऽअग्नेश्रुणुहित्व
मीळितोग्निंहोतारंमन्येदास्वंतंदध्यङ्हमेजनुषंपूर्वोऽअंगिराइत्येवमवमाध्यंदिनेध्यर्धातुतत्रानवानेपि
बासोममिंद्रसुवानमद्रिभिरिंद्रायहिद्योरसुरोऽअनम्नंततिषकुपरिष्टात्त्रचःऋतुयाजानांप्रेषमृतेसोय
जमृचंचानवानमुक्थऋगंतेरसोयजंतिप्रेष्यदेवमेवयजंतितुभ्यंहिन्वानोवसिष्ठगाऽअपइतिद्वादशायंजा
यतमनुषोधरीमणीत्याज्यमेकनद्वाभ्यांत्रविग्रहस्त्रिभिरवसानंचतुर्भिःप्रणवोयत्रार्भचंशःपारुछेप्यस्ती
र्णबर्हिरितित्रौसुषुमायातमद्रिभिर्युवांस्तोमेभिर्देवयंतोऽअश्विनावर्महइंद्रदृषन्निंद्रासुश्रीषकोषूणोऽ
अग्नेश्रुणुहित्वमीळितोयदेवासोदिव्येकादशस्थेयमददाद्रभंसमृणच्युतमितिप्रऽउगंदूचेकाचपंचमऽएक
पात्न्यऽउपोत्तमऽउत्तमंत्रचमभ्यासाऽअष्टास्वानवासपूर्व्यामहानांत्रयऽइंद्रस्यसोमाऽइतिमरुत्वतीय
स्यप्रतिपदनुचरोयंत्वंरथमिंद्रसयोदृषंद्रप्सरुत्वइतितिस्रइतिमरुत्वतीयमेकेनाग्रेवसायद्वाभ्यांप्रणुयाद्वाभ्यामव
सायद्वाभ्यांप्रणुयाद्यत्रपछःपारुछेप्योरवनंचेत्तृष्टरवतीर्नःसधमादेरवाइंद्रेवतस्तोतेतिस्तोत्रियानुरूपावेंद्र्यात्यु ॥५॥
मनःप्रधान्स्याद्रूरकऽइतिनिष्केवल्यंमग्निंत्यंदेवंसवितारमोण्यारित्येकात्सवितुर्वरेण्यमितिद्वेदोषाऽआगा

द्वृहद्गायद्युमद्धेत्याथर्वणं॥स्तुहिदेवंसवितारं॥तमुष्टुत्यंतःसिंधूसूनुंसत्यस्ययुवानं॥अद्रोघवाचंसुशेवं॥
सद्यानोदेवःसवितासाविष्टुस्तुपतिः॥उभेसुष्टुतीसुधातुरितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचराऽउद्वृत्यचोत्तमंसूक्तंत्री
णिदमित्थारौद्रमितिप्रागुपोत्तमायायेयज्ञेनेत्यावपेतनस्यार्द्धर्चशःप्रागुत्तमायाऽऊर्ध्वचतुर्थ्याःशिष्टंशस्त्वास्वस्ति
नोमितीतामश्विनाभगइतितृचऽइतिवैश्वदेवं॥१॥होत्रकाणांद्विपदास्तिहोक्थ्येषुस्तुवतेतऽऊर्ध्वमनुस्तुपोवैरूप्या विरू
पानिशिल्पानिशंसेयुर्मैत्रावरुणस्याग्नेत्वंनोऽअंतमाग्नेभवसूषमिधासमिद्धऽइतिस्तोत्रियानुरूपावथवालखिल्या
विहरेत्तदुक्थेषोकशिनासूक्तानांप्रथमद्वितीयपछस्तृतीयचतुर्थेऽअर्धर्चशऽऋक्शःपंचमषष्ठेव्यतिमर्षवावि
हरेत्पूर्वस्यप्रथमामुत्तरस्यद्वितीययोत्तरस्यप्रथमांपूर्वस्यद्वितीययानयोर्नानर्चाप्रथमद्वितीयाभ्यांपराभ्यामवस्येत्त्र
थमद्वितीयाभ्यांप्रणुयात्तृतीयोत्तमाभ्यामवस्यतृतीयोत्तमाभ्यांप्रणुयादेवंव्यतिमर्षमर्धर्चशउत्तरेएवंव्यतिमर्षमृक्श
उत्तरेविपरिहरेदेवानेमसूक्तंगायत्रेसर्वत्रेमानिवांभागधेयानीतिप्रागुत्तमायाऽआदूयदूरोहणंरोहद्धंसःशुचिष
दितिपछोर्द्धर्चशस्त्रिपद्याचतुर्थमनवानमुक्थाप्रणुत्यावस्येत्तुनस्त्रिपद्यार्द्धर्चशःपछऽएवसप्तममेनदूरोहणमाहुः
राजानाविनित्यमेकाहिकमितिनुहोत्रिनावथमहावालखिल्येतान्येवषट्सूक्तानिव्यतिमर्षपछोविहरेद्व्यतिमर्श
मर्द्धर्चशोव्यतिमर्शमृक्शःप्रगाथांतेषुचानुपसंतानऽऋगावानमेकपदाःशंसेदिंद्रोविश्वस्यगोपतिरिंद्रोविश्वस्य
भूपतिरिंद्रोविश्वस्येशानंतींद्रोविश्वराजतीतिचतस्रऽएकांमहाव्रतादाहरेत्त्रयोविंशतिमष्टाक्षरान्पादान्महानाम्नी
भ्यःसपुरीषाभ्यःषोकशिनोनुरूपैकपदाभ्यांवलक्ष्यैकपदाऽअविहरंस्त्रतुर्थंशंसेत्समानमन्यत्॥२॥
ब्राह्मणाछंसिनऽइमानुकंभुवनासीषधामेतिपंचायावाजंदेवहितंसनेमेतिस्तोत्रियानुरूपावपश्चाच्चऽइंद्रेतिसू

कीर्त्तिस्तस्यार्द्धर्चशश्चतुर्थ्यमथवषाकपिशंसेद्यथाहोता ज्याद्यांचतुर्थेपंक्तिशंसत्विहाप्रणवांतश्चप्रतिगरोद्विर्ना
येपांक्तावसानेनतस्माद्ऊर्ध्वंकुंतापंतस्यादितश्चतुर्दशविग्रहंनिनर्दशंसेत्तृतीयेषुपोदग्दक्षिणमनुदानपरंयत्स्थमंतं
निनर्दंतरांपिनिदर्शनायोदाहरिष्यामः॥इरंजनाऽउपश्रुत॥नराशंसस्तविष्यते॥षष्टिंसहस्रानवतिंचकोरम
ऽआरुषमेषुदमहो३मोषामोदेवोमित्यस्यप्रतिगरश्चतुर्दशमेकेनद्वाभ्यांचविग्रहःशेषार्धर्चशऽएताऽअश्वा
ऽआशुवंतऽइतिसमतिपदान्यष्टादशवानद्यान्यत्कावुकंनिखातकमितिसमयंदीहनत्कंधंहनत्सर्याकारंपुनः
पुनरितिचेतवितेतवितोकिरणोद्वावितिषळनुष्टुभौदुदुभिमाहननाभ्यांजरितरोषामोदेवाकोशाबिलेजरित
रोषामोदेवरजनिग्रंथेर्धानांजरितरोषामोदेवापानहिपादंजरितरोषामोदेवोत्तरांजनीमांजन्यांजरितरोषामो
देवोत्तरांजनीवर्त्मन्यांजरितरोषामोदेवेतिप्रतिगराऽअवसानेषिहेत्थंप्रागपागुदगिति चतस्रोद्व्याकारंप्रणव
नासंतनन्नलाबूनिजरितरोषामोदेवो३॥पृषातकानिजरितरोषामोदेवो॥३॥अश्वत्थपलाशंजरितरोषा
मोदेवो॥३॥पिपीलिकावटोजरितरोषामोदेवो॥३॥मितिप्रतिगराः प्रणवंवषुभुगित्यग्निगतऽइतित्रीणिपदा
निसर्वाणियथानिशांतंश्वाजरितरोषामोदेवपर्णशदोजरितरोषामोदेवगोशफोजरितरोषामोदेवेतिप्रतिग
रावीमेदेवाऽअकृंसतेत्यनुष्टुपूपत्नीयीयसतेजरितरोषामोदेवहोताविष्टीमनजरितरोषामोदेवेतिप्रतिगरावा
हित्याहजरितरंगिरोभ्योदाक्षिणामनयन्तिनिसमदशपदान्योहजरितरोषामोदेवतथाहजरितरोषामोदेवेतिप्र
तिगरोवत्सासंमध्येप्रणवऽउत्तमस्त्वमिंद्रशर्मन्निणिभूतेच्छदस्त्रिस्लऽएताऽअनुष्टुभोयदस्याअंहुमेद्याइ
त्याहनस्याअजाद्योक्काश्चतुर्थंकृंतनरोषद्वाविरजगंतेतिचेतेई३ईईईईईऽई३ईईईईईऽई३३३किमि

यमिदमाहो३ऽऽ३ऽ३मोषामोदेवोमित्यासाप्रतिगरोदधिक्राव्णोऽअकारिषमित्यनुष्टुपूक्तासो
मधुमत्तमाऽइतिचतिस्रोवद्रसोअंशुमतीमतिष्टहितितिस्रोछामऽइंद्रमितिनित्यमेकाहिकं॥३॥अथा
छावाकस्यप्रवऽइंद्रायेत्रहंतमायेतिस्तोत्रियानुरूपावैवयामरुद्वृक्तोवषाकपिना॥ऽ३ऽऽऽऽऽ
ऽऽ३ऽऽऽऽऽऽऽऽऽ३ऽऽ३ऽऽऽ मेदमधोमदस्यमदिरस्यमदेवो३ऽऽ३ऽऽ३ऽ३मोषामोदेवोमि
त्यस्यप्रतिगरऽऋतुर्जनित्रीतिनित्यानेकाहिकान्येवमुक्त्वानियत्रयत्रद्विपदासूक्तवीरंनित्यशित्वंत्विदम
हविश्वजिच्चतोचेदग्निष्टोमोयदिवोवक्ष्यद्विपदासूक्तवीरन्माध्यंदिनऽएवार्धमारंभणीयाभ्यःप्रकृत्याऽ
शित्वानिशंसेयुर्वाहतान्येवसूक्तानिवाकरिष्यानोमैत्रावरुणःसुकीर्तिर्ब्राह्मणाछंसीवृषाकपिंचपंक्ति
शंसेद्योनियऽइंद्रेत्यछावाकःप्रत्येवयामरुदित्येतदाचक्षतेहोतैवयामरुतमाग्निमारुतेपुरस्तान्मारुतस्यपछः
समासमुनमेपदेषष्टेवपृष्ठाहन्यहरहःशस्यस्यैकभूयसीःशस्त्वामैत्रावरुणोदूरोहणंरोहसंपातसूक्तऽ
एकाहिभवत्सूक्तत्येकाहीभवत्सहरहःशस्यानिनारंभणीयानकृंतनःकृंतारुछानेनित्यान्यगाथान्छं
स्तासंपातानेवसंपातवत्सूक्तहीनसूक्तानीतरेषुतंतोत्यान्येकाहिकानिसंपातवत्सूक्तुसर्वस्तोमेषुग्राह्यतेवै
काहहीनसूक्तान्यादितस्तृतीयानिसामसूक्तानिसप्रगाथानिसर्वपृष्टेषुपृष्टानिपृष्ठेसंस्थाऽअग्निष्टोमः
प्रथमोषोडशीचतुर्थमुक्थ्याऽइतरऽइतिपृष्ठ्यःप्रत्यसृष्टान्यःपराक्षपृष्टऽएतेवोपसृष्टैर्वैरूपादीनामभावे
पृष्ठस्तोमःपवमानभावऽआपर्क्यपृष्ठ्यःस्तनूपृष्ठाहोतुश्चेछ्यतनोधसे॥४॥अभिजिद्वहत्पृष्टउभयसामा
यद्यपिरथंतरंयज्ञायज्ञीयस्यस्थानेपिबवास्तिहसामप्रगाथःपिबासोमंतमुष्टुहीतिमध्यंदिनस्तयोरेकाहि

कपुरस्तादन्येवाशंसेयुरेते ऽएवेतिगौतमः सप्तदशात्वाष्टस्यायावत्यायावत्यः कुशानांनवतोदशतोवानिष्कवत्येतावतिसूक्तामध्यंदिनास्युरितिमहान्न्यायोमरुत्तीयस्योत्तमेविपरीतेचातुर्विंशिकंतृतीयसवनमभिप्लवत्र्यहः पूर्वैः स्तरसामानः स्तराणित्रिहपृष्ठानितषांस्तोत्रियायज्ञायथाऽअपूर्व्यमत्यपायितमहऽएमंनप्रत्येतनप्रयोवासेर्वेषांनयंघत्वासूनावंतऽइतिनिस्तोहत्यायस्तसाधिष्टवसऽइतिषट्कनुष्टुभऽइत्यनुरूपास्तोत्रियेयथायुक्तंहतिनीतथानुरूपस्थायीन्येतानियथाहहद्रथंतरे॥५॥विषुवांदिवाकीर्त्यऽउदितेप्रातरनुवाकःपृथुपाजऽअमर्त्यऽइतिषड्ध्यप्याःसामिधेनीनांसोर्यःसवनीयस्यापालभ्यःसोमापोष्णावासमुद्रादूर्मिरित्याज्यंत्यसुमेधकयाशुभ्रतिचमरुत्तीयंमहादिवाकीर्त्यंपृष्ठंविभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यंमधु॥नमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसऽइतिस्तोत्रियानुरूपोयदिबृहद्रथंतरेपवमानयोःकुर्युर्योनीऽएनयोःशंसेद्रथंतरस्यपूर्वामाद्यमवतोन्याग्निरविसंन्निपातऽउत्तमस्त्रिहसामप्रगाथानृणामुतानृतमगोभिरुक्थैरितितिस्रोयस्तिग्मशृंगोग्निर्त्वमषमिंद्रस्यनुवीर्याणीत्येतस्मिन्नाद्यौनिविदंशस्त्राशंसेदेवोतराणिषऽउदिवश्चिद्रस्यसूनऽइत्वमेषप्रपूर्व्यंषामदः प्रमंहिष्ठायत्यमूषिणोहतास्यैमंतनस्तस्यैकाशस्त्राहूयदूरोहणंरोहतितिनिष्कवल्यंविकर्णेचेंद्रब्रह्मसामार्ध्वमनुरूपानंवोरस्ममृतीषहमग्निःप्रवःसुराधसमितिब्राह्मणाछंसीयंतनोथसयोर्यानीशंसेन्नोथसस्यपूर्वांश्यैतस्यान्तरामतद्वोनकाणांयानिस्यानंयंचप्रगाथऽआद्धानमेताभ्यस्तत्संचाहावपरिमितत्वादुत्तमेनाभिप्लविकनोक्तंतृतीयसवनमेकाहिकोतुप्रतिपदनुचरोभासंचयज्ञायज्ञीयस्यस्थानेपृक्षस्यबृहतोऽअरुषस्यनूसहऽइतिस्तोत्रियानुरूपोमूर्धानंदिवोऽअरतिंपृथिव्यामूर्धादिवोनाभिरग्निःपृथिव्याऽइतिवान्यासूचेदवंलिंगास्तेतानुरूपऽआवृत्ताः स्तरसामानः॥ ॥७॥

द्वा॥विश्वजितोऽग्निंनरऽइत्याज्यंचतुर्विंशेनमध्यंदिनेवैराजंतुपृष्ठंसन्यूंखंबृहतश्चयोनिंप्राग्नेरूपयोन्याहोत्रकाणांपृष्ठानिशाक्वरंवैरूपरैवतानितेयोनीःशंसंतिवामदेव्यस्यमेत्रावरुणऽउक्थंब्राह्मणाछंसिनःकाल्पेयस्याछावाकऽएकाहिकोस्तोत्रियावेतयोर्योनीताऽअंतरेणकद्रुतश्चैतेषोमवपृष्ठानांसामप्रगाथांतत्रामहासोयोजातऽएवाभूरेकऽइतिसामसूक्तानिपुरस्तात्सूक्तानामुक्तंतृतीयसवनमुत्तमेनपृष्ठान्हेकाहिकोतुप्रतिपदनुचरोबृहन्नेरग्निष्टोमसामतमग्नेयज्ञानामितिस्तोत्रियानुरूपाविंतिनवरात्रःसर्वेग्निष्टोमाऽउक्थ्यानेकस्तरसाम्नाद्वितीयमाग्निप्लविकंगोरायुत्तरंत्र्यहंकृत्तपूर्वस्मात्र्यहात्सवनशोयथांतरंगोरायुत्तरात्षळहंकृत्तेयुग्मेभ्यागोरयुजेभ्यऽआयुर्दशरात्रेपृष्ठ्यःषळहःपूर्वत्र्यहःपुनश्छंदोमानत्वत्रस्थायिवैरूपंतृतीयेप्रथमस्यछांदोमिकस्यद्विपुक्तोमध्यंदिनोवैषुवतेनिविद्धानपूर्वंचद्वितीयस्यशंसामहामहश्चित्त्वमिंद्रपिबासोममभिनमस्यद्यावापृथिवीमहांइंद्रोन्वदितिमरुत्तीयस्वमपूर्व्यापुरुतमानितांसूतेकीर्तिंत्वमहांइंद्रयाहदिवश्चिदस्यत्वंमहाइंद्रतुभ्यमिनिनिष्कवल्यंतृतीयस्येंद्रःस्वाहागायत्सामतिष्टहरीप्रमंदिनऽइमाऽउत्वेतिमरुत्तीयंसंचत्वेजग्मुरितिसूक्तेआसयोयात्वहंभुवंतन्नऽइंद्रियमितिनिष्कवल्यमायाहिवनसमानुकंबभ्रुरेकऽइतिद्विपरासूक्तानिपुरस्ताद्वैश्वदेवसूक्तानामितिनुसंहः॥७॥व्यूंह्यश्वेत्यृक्षस्यानरंत्र्यहेमध्यंदिनेषुगायत्रोस्तुचानुपसंशास्यतेपुनिविद्धाध्यादिमंनुमायिनंहुवेत्यमुवःसत्रासाहंमरुतांइंद्रमीदृक्षमिंद्रंवाजयामस्ययंहयेनवाइदमुपनोहरिभिःसुतमितित्रैष्टुभान्येषांतृतीयसवनानिचतुर्थेहन्यादेवोयातुप्रद्यावेतिवासिष्टप्रऽऋभुभ्यःप्रथुकैतिवैश्वदेवंवैश्वानरस्यसुमतोकऽईड्यक्ताऽअग्निंनरइत्याग्निमारु

तमष्टादशो नमविराजो द्विपदा एकदाशमारुत ऽएकविंशतिर्वैश्वदेवसूक्तेपंचमस्योदुष्यदेवः सविताद्मूना ऽइ
तिनिस्रोमहीद्यावापृथिवीइहज्येष्ठ इतिचतस्रऋभुर्विभ्वारूषेजन मितिवैश्वदेवंहविष्यांतंवपुर्नु तदग्निर्होता
गृहपतिः सराजेतितिस्र ऽइत्याग्निमारुतमुत्तमावैश्वदेवसूक्तेसाध्या सोत्तमा जातेवस्यसर्वत्राध्या सानुपस
मस्यप्रणुयात्पृष्ठस्योदुष्यदेव ऽइतिगार्त्समदंकिमुश्रेष्ठ ऽउपनोवाजा ऽइतित्रयोदशार्भवंचतस्रश्चवैश्वदेवसू
क्तेनृचमंत्यमुद्वेरदितिवैश्वदेवमहश्चक्षमध्वोवोनामसप्रलथेत्याग्निमारुतमितिषट्चः॥८॥अथछंदोमाः
समुद्रादूर्मिरित्याज्यमावायोभूषशुचिपा ऽउपनः प्रयाग्नियासिदाश्वांसमछानोनियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं
प्रसोनाजीरा ऽअध्वेरष्यद्येवायव ऽइंद्रमाद्दनासोयावांशतंनियुतायाः सहस्रमित्येकपातिन्यः प्रयहांमि
त्रावरुणासूर्यन्नागोमतानासत्याद्येनानोदेवशवसायाहिशुष्मिन्नवायजेषुदेवयंतो ऽअर्चन्नस्मेदसाधा
यसासस्र ऽएषतिप्र ऽउगंमाध्यंदिनेसूक्तेविपरीत्येतरयोर्निविदोदध्यादेवमुत्तरयोश्चतुर्थपंचमे ऽअग्नि ऽ
त्वादेवसवितःप्रतायज्ञस्यशंभुवायदेवायजन्म ऽइतिनृचा ऽएभिरग्नेदुव ऽइतिवैश्वदेवंनित्यानिद्विपरासूक्ता
निवैश्वानरो ऽअजीजनदित्येकासविश्वंप्रतिचाकृपरतूनुत्सरजेतवशी॥यज्ञस्यत्वयउत्तिरन्॥वृषापावकदी
दित्यग्नेवैश्वानरऋतन्॥जमदग्निभिराहुतः॥प्रयहुस्त्रिष्टुप्संदूतंव ऽइत्याग्निमारुतं॥९॥द्वितीयस्याग्निं
नादेवमित्याज्यंकविंगनमसायेधासःपीवो ऽअन्ना२रायेधः सूमेधा ऽउछंनुषसःसुदिना ऽअरिष्ट्रा ऽ
इत्येकपातिन्य ऽउशंतादूतानदभायगोपायावत्तरस्तोयावेराज ऽइत्येकाद्येचप्रतिवांसूरऋतिसूक्तेर्धी
नुः प्रलस्यकाम्यदुहानाग्नत्साणइंद्रोपयाहिविद्वान्नूर्ध्वो ऽअग्निः सूमतिंवस्वो ऽअश्रेदुतस्यानः सरस्वतीजु

175
1484

षाणेतिप्र ऽउगंहिरण्यपाणिमूतय ऽइतिचतस्रोमहीद्योः पृथिवीचनोयुवानापितरापुनरितिनृचोदेवानामिदवइति
वैश्वदेवमृतावानंवैश्वानरमृतस्यज्योतिषस्पतिं॥अजस्रेधर्ममीमहे॥दिविपृष्ठोअरोचताग्निर्वैश्वानरोमहान्॥ज्यो
तिषाबाधतेतमः॥अग्निःप्रत्नेषुसामसूकामोभूतस्यभवस्य॥सम्राळेकोविराजति॥क्रीळंवःशार्द्धोग्निमृळेत्याग्नि
मारुतं॥१०॥तृतीयस्यागन्महेत्याज्यंप्रवीरयाशुचयोदद्रिरेतेनेसत्येनमनसादीध्यानादिविस्पर्यंतारजसःपृथिव्या
मविश्ववाराश्विनागतंनोयंसोम ऽइंद्रतुभ्यंसूनवआतुप्रब्रह्मणो ऽअंगिरस्वन्तसरस्वंतीदेवयंतोहवंत आनोदि
वोबृहतःपर्वतादासरस्वत्यग्निनोनेषिवस्य ऽइतिप्र ऽउगमेकपातिन्यउतमोरोषा ऽआगात्प्रवांमहिद्यवी ऽअभी
तृचाविंद्र ऽइषेदातुनस्तनोरत्नानिधत्तनेत्येकाद्वयस्त्रिंशतीतिवैश्वदेवंवैश्वानरोन ऽऊतय ऽआप्रयातुपरावतः॥
अग्निर्नःसूष्टुतीरुप॥वैश्वानरोन ऽआगमदिमंयज्ञंसजूरुप॥अग्निरुक्थेनवाहसा॥वैश्वानरोअंगिरोभ्यःस्तो
म ऽउक्थंचचाकनत्॥एषुद्युम्नंस्वर्यमत्॥मरुतोयस्यहिक्षयाग्नेयवाचमित्याग्निमारुतं॥११॥दशमेहन्यनुष्टुभं
स्थानग्निंनरोदीधितिभिररण्योरितितृचमाग्नेयेकृता ऽउषा ऽअपस्वसूक्तमइतिपंछोद्विपरांत्रिरुषस्यआशु
भ्रायातमश्विनास्वश्वेतितृचमाश्विनेकृतोस्तोकसूक्तस्यद्वितीयतृतीययोस्थानेग्नेघृतस्यधीतिभिरुपेसूक्तंश्वं
द्रसर्पिष ऽइत्येते ऽइदमापःप्रवहतेत्येतस्यास्थान ऽआपोअस्मान्मातरःशुंधयंतित्यछावो ऽअग्निमवसेप्रत्य
स्मा इतितृचयोस्थानेच्छानःशीरशोचिषंप्रतिश्रुतायवोधृषदितितृचावछावाकःपरित्वाग्नेपुरंवयमित्येतस्या
स्थानेग्नेहंसित्यत्रिणमित्युत्तिष्ठतावपश्यतेत्येतस्यास्थान ऽउत्तिष्ठंनोजसासंहेत्युरुविष्णोविक्रमस्वेतिधृत
याज्यास्थानेभवतामित्रोनश्येद्व्याघृतासुतिरित्यहरहश्वाहर्गणेषुयत्रैतदहस्यात्तिनीवात्याभ्यस्येदित्येके

नास्मिन्नहनिकेनचित्कस्यचिद्विवाच्यमविवाक्यमित्येतदाचक्षतेसंशयेबहिर्वेदिस्वाध्यायप्रयोगोंतर्वेदीत्येक
नव्यंजनेनोपहितेनवार्थःप्रत्यसिताप्रायश्चितंजुहुयुरग्नेतमद्याश्वंनस्तोमैरित्याज्यंपंचाक्षरेणविग्रहोदशा
क्षरेणवात्रारण्ययथातयइत्येतस्यास्थानेत्रिकद्रुकेषुमहिषोयवाशिरमितिसरवायआशिषामहीतितिस्रउष्णि
हामरुत्वांइंइतिमरुत्तीयंकयानश्चित्रऽआभुवदित्येतास्रारण्यंतरंपृष्ठंतस्ययानिंशंसेद्बृहतश्चगाणगारिर्दशारा
त्रियुग्मान्वयत्वात्तास्त्र्येणैवपदाउपशंशस्यऋगावानमेकपदाःशंसेदिंद्रोविश्वस्यगोपतिरितिचतस्रउत्तमयोपसं
तानोक्षइंद्रसोमोपातमइतिषकुष्णिहायुष्मस्यनइतिनिष्केवल्यंतत्सवितुर्वृणीमहइत्येतस्यास्थानेभित्यंदेवं
सवितारमाण्यारित्यमुष्णइत्यार्भवंपश्वानतायुमितिद्वेपरंसमिद्धमग्निंसमिधागिरागृणइतिनृचश्चाद्विप्रतीकं
जातवेदस्यंचतुर्थेनब्यूढ्वस्येतराणिसूक्तानिवामदेवमग्निष्टोमसाग्निंनरोदीधितिमीरण्यरितिस्तोत्रियानु
रूपावाग्निष्टोमइदमहस्तूर्ध्वपत्नीसंयाजेभ्यः॥९२॥गार्हपत्येजुह्वतीहरमेहरमध्वमिहधृतिरिहस्वधृतिरह
नेवाट्स्वाहावाकित्याग्नीध्रीयऽउपस्तृजंधरुणमातरंधरुणोदयन्॥रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासुदीधरत्स्वाहे
तिसदःप्रसृप्यमानेसनरूवंतयहिरूतंमन्येताध्वर्यवित्याक्रयीतहोहोतरितीतरऽआयंगौःपृश्निरक्रमी
रित्युपांशुतिस्रःपराचिःशस्त्वाव्याख्यास्वरणंचतुर्होतृन्व्याचक्षीतहरवावाऽअध्वर्योप्रजापतिगृहपतयः स
त्रमासतांहोतस्तथाहोतरित्यध्वर्युःप्रतिगृणात्यवसितेवसितेदशरूपेदशरूपेषुतेषांचित्तिःस्रुगासी३त्॥चित्त्य
माज्यमासीत्न्॥वाग्वेदिरासी३त्॥आधीतंबर्हिरासी३त्॥केतऽअग्निरासी३त्॥विज्ञातमग्नीदासी३त्॥प्राणा
हविरासी३त्॥सामाध्वर्युरासी३त्॥वाचस्पतिर्होतासी३त्॥मनऽउपवक्तासी३त्॥तेवाऽएतंयज्ञमगृभ्णतावा

1771
1984

वस्तेविधेनामन्॥विधेमतेनाम॥विधेस्त्वमस्माकंनाम्नाद्यांगछ॥यादेवाःप्रजापतिगृहपतयऽऋद्धिमराध्नुवंस्ता
मृद्धिंरास्यामइत्यपब्रूतजत्यध्वर्युरथप्रजापतेस्तनुरितरऽउपश्वनुद्रवतिब्रह्मद्यंचान्नाद्यंचान्नपत्नीचभद्राचकल्या
णीचानिलयाचापभयाचानामाचानाप्याचानाधृष्याचाप्रतिधृष्याचापूर्वीचाभ्रातृव्याचेतिनवोग्निर्गृहपतिरिति
हैकऽआहुःसोस्यलोकस्यगृहपतिर्वायुर्गृहपतिरितिहैकऽआहुःसोंतरिक्षलोकस्यगृहपतिरसौवैगृहपतिर्यो
सौतपत्येषपतिर्ऋतवोगृहाः॥येषांवैगृहपतिर्देवंविद्वान्गृहपतिर्भवतिराध्नोतिसगृहपतीराध्नुवंतियजमानाः
॥येषांवाअपहतपाप्मानंदेवंविद्वान्गृहपतिर्भवत्यपसगृहपतिः पाप्मानंहतेपतेयजमानाः पाप्मानंब्रतेध्वर्योऽ
अरात्सीत्युञ्चैरेषायाज्ये—वषट्कारोनानुवषट्कारोत्युक्तंवषट्कारानुमंत्रणमरात्समहोतरित्यध्वर्युःप्रत्याहमन
साध्वर्युर्गृह्णीत्वामनसाग्रहीष्माहरतिमानसेषुग्रहेषुमनसोपक्रानग्रहेणमनसात्मानमाप्याय्येदुवरीसम
न्वारभ्यवाचंयच्छत्यानस्त्रदर्शनात्तत्रानंधरान्पाणींश्चिकीर्षंरदृश्यमानेष्वध्वर्युमुखाःसमन्वारब्धाःसर्पत्यातीर्थेदे
शाद्युवंतमिंद्रापर्वतापुरोयुधेतिजपंतोध्वर्युपथेनेत्येकेदक्षिणस्यहविर्धानस्याधोक्षेणेत्येकेप्राप्यवरान्नृत्वावाचं
विसृजंतेयदिहोनमकर्मयदत्यरीरिचाम॥प्रजापतिंतत्तिनरमप्येतित्यथवाचंनियच्छंतेवाग्वैतुवागुपेतुवागुप
मेतुवागित्युक्तरदक्षिणब्रह्मण्यांत्रिरावृत्यवाचंविसृजंतेतन्नित्यस्यहवाग्विसर्गऽएतावत्सावंहोतृकर्मान्यत्रम
हाव्रतान्नरशाभियज्ञगाथागीयंते॥अतिरात्रश्चतुर्विंशंषकहावभिजित्स्वराः॥विषुवान्विश्वजिच्चैवछंदोमा
दशमंब्रतं॥प्रायणीयश्चतुर्विंशंपृष्ठ्याभिप्लवऽएवच॥अभिजित्स्वरसामानोविषुवान्विश्वजितथा॥छंदोमाद
शमंचाहउक्थमंतुमहाब्रतं॥अहीनैकाहःसत्राणांप्रकृतिःसमुदाहृयते॥यद्यन्यधीयेतपूर्वधीयेतेतंप्रतिग्रामं

त्यहानिपंचविंशतिर्यैर्वैसंवत्सरोमितः॥एतेषामेवप्रभवस्त्रीणिशष्टिसतानियदितिनद्येकेनच्छांदोग्येवाध्व
र्यवेदाहोत्रामर्शाःसमाम्नातानन्तान्कुर्यादक्तस्तोत्राद्धोत्रस्यछंदोगप्रत्ययंस्तोमस्तोत्रियःपृष्टंसंस्थेत्यध्वर्यु
प्रत्ययंतुव्याख्यानंकामकासःदेशदक्षिणानादीक्षोपसत्प्रसवसंस्थोत्थानानामेतावत्त्वंहविषामुच्चैरुपांशुता
यांहविषांचानुपूर्व्यमेनेभ्यऽएवाहोभ्योहीनेकाहान्यश्वानरान्व्याख्यास्यामः॥१३॥एतद्विरंब्रह्मचारिणमनि
राहुतिनंसंवत्सरावसंचारयित्वाव्रतमनुयुज्यानुक्रोशनेप्रब्रूयादुत्तरमहर्महानाम्नीरग्ऽउदगयनेपूर्वपक्षेश्रोष्यन्व
हिर्ग्रामात्स्थालीपाकंतिलमिश्रंश्रपयित्वाचार्यायवेदयीतविदितेव्रतसंशयान्पृष्ट्वाल्घुमात्राञ्चेदापत्कारितास्युरन्वा
रब्धेजुहुयादग्नावग्निश्चरतिप्रविष्टऋषीणांपुत्रोऽअधिराजऽएषः॥नस्मेजहोमिहविषाघृतेनमादेवानामवसुहृद्गणेयंमोऽ
अस्माकंमोसुहृद्गणेयंस्वाहा॥यानिरश्वीनिपद्यतेहंविधरणीऽइति॥तांहत्वाघृतस्यधारयाय
जेसंराधनीमहंस्वाहा॥यस्मैत्वाकामकामायवयंसम्राज्यजामहे॥तस्मैमेभ्यंकामंदत्वाथरंत्वंघृतंपिबस्वाहा
॥अयंनोऽअग्निर्वरिवःकृणोत्वयंमृधःपुरऽएतुप्रभिंदन्॥अयंशत्रूंजयतुजर्हृषाणोयंवाजंजयतुवाजसातौ
स्वाहा॥असूयंत्येचानुमत्यैनस्वाहा॥प्रदात्रेस्वाहा॥व्याहृतिभिश्चपृथग्घुत्वाहैतंस्थालीपाकंसर्वमशानेति
भुक्तवंतमपामंजलिपूर्णमादित्यमुपस्थापयेतंव्रतानांव्रतपतिरसित्रंतंचरिष्यामितच्छकेयंतेनशकेयंतेनराध्या
समितिसमाप्यसमीक्ष्यवाचंयच्छेत्कालमभिसमीक्षमाणायदासमयिष्यादाचार्यंएकरात्रमध्यायापपादनाश्चिरा
त्वंवानित्याध्यायेननेमवकालमभिसमीक्षमाणऽआचार्योहैनंवाससाशिरःप्रदक्षिणंशिरःसमुत्वंवेष्टयित्वाहैतंका
लमेवंभूतंस्वप्नेवैतंकालमस्वप्नासीतानुवक्ष्यमाणेपराजितायांदिश्यग्निंप्रतिष्ठाप्यासमुदकमंडलुमश्मा

179
1984

नमित्युत्तरतोग्नेःकृत्वावस्तरीप्रत्यगुदगंसंश्रवणबध्नापश्चादग्नेराचार्यस्तृणेषूपविशेदपराजितांदिशमभिस
मीक्षमाणोब्रह्मचारीलेपान्परिमृज्यप्रदक्षिणमग्निमाचार्यंकृत्वोपसंगृह्यप्रश्चाद्राचार्यस्योपविशेत्तृणेष्वेवप्रत्य
ग्दक्षिणाभिसमीक्षमाणःपृष्टेनपृष्टंसंधायब्रूयान्मनसाहानाम्नीर्भो३अनुब्रूहीतिपुनःपृष्ट्वानुक्रोशिनेसंमी
क्ष्येवानुब्रूयात्सपूरीषपरास्त्रिरन्यून्योनुमुच्योष्मीषमादित्यमीक्षेयन्मित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतिईमित्रस्यत्वाचक्ष्म
षासमीक्षेमित्रस्यवंश्चक्षुषानुवीक्षइतिदिशःससंभाराःपुनरादित्यंमित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतिपश्यामियोस्मान्द्वेष्टि
यंचवयंद्विष्मस्तंचक्षुषैनुरुछत्विति भूमिमुपस्पृशेदग्नइकानमइकानमऋषिभ्योमंत्रकृद्भ्योमंत्रपतिभ्
श्चनमोवोअस्तुदेवेभ्यःशिवानःशंतमाभवसुमृडीकासरस्वतीनव्योमसंदृशि॥भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदे
वाःशंनइंद्राग्नीभवतामवोभिःसुक्षेषजनंसुत्रंतनव्यसीभिःकयानश्चित्रआभुवदितिःसदावृधेसखा
विभवेतिसामाप्यसमानंसंभारवर्जमेषद्वेयोःस्वाध्यायधर्मआचार्यवेदकःफाल्गुनाद्याःश्रवणायाअनधीतपू
र्वाणामध्यायस्तेष्वद्यधीतपूर्वाणामधीतपूर्वाणां॥१४॥इतिश्रौतसूत्रउत्तरषट्केद्वितीयोध्यायः॥२॥ ॥
॥ॐम्॥उक्तंब्रह्मचर्यंहीनेकाहाःसिद्धैरहोभिरन्हामतिदेशानतिदेशत्वेकाहोज्योतिष्टोमोद्वादशाहत्र
यक्षिणस्तनशस्येमकाहानांगोआयुषीविपरिनेद्यहाणांव्यहाणांपृष्ठ्यत्र्यहःपूर्वाभिप्लवव्यहोवेवंप्रायाश्च
दक्षिणाअर्वागतिरात्रेभ्यःसाहस्रास्त्वतिरात्राद्यहास्त्र्यहाश्चेयमूयांसस्त्र्यहादाहीनाःसहस्रंतेषांत्र्यहा
संख्यायान्नहंतनःसहस्राणिसमावत्तेवदक्षिणानयेयुरतिरिक्तास्तूत्तमेधिकाअतिधिष्टानांस्तोमपृष्ठ
संस्थान्यत्वारनन्यभावानित्यानैमित्तिकाविकारामाध्यंदिनेतुहोतुर्नित्यंवैश्वस्तोमकारितंशस्यंतत्रोप

जनस्तार्ष्यवर्जमग्नेस्सूक्तानांहानौनतएवोद्वारोयेवीकृत्रिरुतस्तोमास्युस्तृचाएवतत्रसूक्तस्थानेषुयथानित्यानि
विदाभ्युदियात् १उक्तानिचातुर्मास्यानिसोमान्वक्ष्यामः पर्वणांस्थानेयूपकानेकपरिधौपशुंनियुंजतिवैश्वदेवास्या
नेप्रथमंपृष्ठ्याहर्जनिष्टाउग्रउग्रोजनइतिमध्यंदिनएकाहिकाहोत्राः सर्वत्रप्रथमसांपातिकंग्रहः सैकाहीभवत्स
वैश्वानरपार्जन्यंहविर्वीअग्नीषोमीयस्यपशोः पशुपुरोडाशंन्यायतेयुः प्रातःसवनिकेषुपुरोडाशेषुवैश्वदेव्या
हवींष्यन्वायतेयुर्वैश्वदेवः पशुर्बार्हस्पत्यानूबंध्यावरुणप्रघासस्थानेद्यहउत्तरस्याहः प्रातःसवनिकेषुपुरोडा
शेषुवरुणप्रघासहवींष्यन्वायतेयुर्मारुतवारुणेपशूमैत्रावरुण्यनूबंध्याग्निष्टोमऐंद्राग्नस्थानेसाकमेधस्थाने
ष्वहोरात्रांतेद्वितीयस्याह्नोनुसवनंपुरोडाशेषुपूर्वद्युर्हवींषिनृतीयेहनुपाश्वंतर्यामंहुत्वापौर्णमासंप्रातःसव
निकेषुकैकिनंमाध्यंदिनेषुमाहेंद्राण्यंतरेणघृतयाज्यादक्षिणमार्जालीयंपित्र्यात्रोपस्थानंयथानतिप्रणियच्छताम
नूबंध्यायाःपशुपुरोडाशआदित्यमन्वायतेयुराग्नेय्यैंद्राग्नैकादशिनाःपशवःसौर्यानूबंध्याग्निष्टोमःशुनासी
रीयायास्थानेप्रातःसवनिकेषुपुरोडाशेषुशुनासीरीयायाहवींष्यन्वायतेयुर्वायव्यःपशुराश्विन्यनूबंध्यान्वहं
पंचाशछादक्षिणाः॥२॥अथराजसूयाःपुरस्तात्फाल्गुन्याःपौर्णमास्याःपवित्रेणाग्निष्टोमेनाभ्यारोहणीयेनयजे
तपौर्णमास्याचातुर्मास्यानिप्रयुङ्क्तेनित्यानिपर्वाणिचकाभ्यांतुपर्वतिरेषुचरंत्यहर्विपर्ययंयंपक्षविपर्ययंवासंवत्स
रांतेसमानपक्षाभिषेचनियदक्षपयाउक्थ्याहरुत्पृष्टउभयसामाभिषेचनीयःसंस्थितेमरुत्वतीयेदक्षिणतआहव
नीययस्यहिरण्यकशिपावासीनाभिषिक्तायपुत्रामात्यपरिहृतायराज्ञेशौनःशेपमाचक्षीतहिरण्यकशिपावासी
नःप्रतिगृणातियशोवैहिरण्ययशसैवैनंतत्समर्धयत्योमित्यृचःप्रतिगरएवंतयेतिगाथायाॐमितिवैवैनंत ॥११॥

येतिमानुषंदैवेनचैवैनंतन्मानुषेणचषापोदनसःप्रमुंचतितस्माद्योराजाविजितीस्यादप्ययजमानआरभ्यापयेते
वैनच्छोनःशेपमाख्यानंनहास्मिन्नत्यंचनैनःपरिशिष्यतेसहस्रमाख्यात्रेद्याछंतंप्रतिगरित्रेयथास्वमासनेसंस्तृ
तेष्टिभिश्चरित्वादशपेयेनयजेतनत्रदशदशैकैकंचमसंभक्षयेयुर्नित्यान्त्रसंख्यायेतराननुप्रसर्पयेयुर्यमान्नृतः पित्र
तश्चदशपुरुषंसमनुष्ठिताविद्यातपोभ्यांपुण्येश्चकर्मभिर्येषामुभयतोनाब्राह्मण्यंनिनयेयुः पित्रतइत्येकेनवग्वासः
स्तनसोमासइंद्रंसखाहयत्रसखिभिर्नवग्वैरितिनिविधानयोराद्येसूक्तमुखीयेइत्यृक्तएनंप्रतीयादुत्तरआपू
र्यमाणपक्षेकशवपनीयोहहत्पृष्ठानिरात्रोहयोर्मीसयोर्व्युष्टिद्यहोग्निष्टोमःपूर्वमहः सर्वस्तोमोनिरात्रउत्तरमुत्तर
आपूर्यमाणपक्षेक्षत्रस्यधृतिरग्निष्टोमः॥३॥इतिराजसूयान्यायक्लृप्ताश्वदक्षिणाअन्यत्राभिषेचनीयदशपेया
भ्यामभिषेचनीयेतुद्वात्रिंशतंसहस्राणिपृथड्मुख्येभ्यःषोडशषोडशद्वितीयेभ्योष्टावष्टौतृतीयेभ्यश्चत्वारिच
त्वारिपादेभ्यःसंसृष्टीनांहिरण्यमाग्नेय्यांवत्सतरीसारस्वत्यामवध्वस्तःसावित्र्यांश्यामःपौष्ण्यांशितिपृष्ठा
बार्हस्पत्यायामृषभएंद्र्यांमहानिरुष्टावारुण्यांसाहस्रादशपेयइमाश्चादिष्टदक्षिणाःसौवर्णीस्रगुष्णातुरश्वः
प्रस्तोतुर्धनुःप्रतिहर्तुरजःसुब्रह्मण्यायैहिरण्यप्राकाशावध्वर्योराजतोप्रतिप्रस्थातुर्द्वादशपष्ठौह्योगर्भिण्या
ब्रह्मणोवशामैत्रावरुणस्यरुक्मोहोतुःकृष्णोब्राह्मणाच्छंसिनःकार्पासंवासःपोतुःक्षौमीबरासीनेष्टुरकयुक्तंय
द्वांचितमछावाकस्यानड्वानाग्नीध्रस्यवत्सतर्युनेतुस्त्रिवर्षःसांडोग्रावस्तुतः॥४॥उशनसस्तोमेनगरगीर्ण
मिवात्मानंमन्यमानायजेतोशनायत्सहस्रेरयातंत्वमेषायदवतुर्वशायेतिसूक्तमुखीयेगोस्तोमभूमिस्तोमवन
स्पतिसवनांनतावर्वारेणुकाकोअश्नुतेनतानशंतिनदभातितस्करोबकीत्यापर्वतानांदृळ्हाचिद्यावनस्प

तीन्देवेभ्योवनस्पतेहवींषिवनस्पतेरशनयानियूयेतिसूक्तमुखीया आधिपत्यकामोब्रह्मवर्चसकामोवाब्
हस्पतिसवेनयजेततस्यर्चाः सूक्तस्थानेषग्निर्देवेषुराजतीत्याज्यंयस्तस्मिंश्चधुनेतयइतिसूक्तमुखीयेइं
द्रमरुत्वइहनृणामुत्तेतिमध्यंदिनउदुष्यदेवः सविताहिरण्ययाघृतवतीभुवनानामभिश्रियेंद्रऋभुभिर्वाज
वद्भिः समुक्षितंस्वस्तिनोमिमीतामश्विनाभगइतिवैश्वदेवंवैश्वानरंमनसाग्निंनिधाय्यप्रयंतुवाजास्तविषी
भिरग्नयः समिद्धमग्निंसमिधागिरागृणइत्याग्निमारुतंहोत्रकाऊर्ध्वंस्तोत्रियानिरूपेभ्यःप्रथमोनमांसू
चांछंसेयुः प्रगाथेभ्यस्तृमाध्यंदिनेनुसवनमेकादशैकादशरश्मिणाएकादशैकादशवासहस्राणिशता
निवाश्वोमाध्यंदिनेधिकोभुवाभ्रातृव्यवानधिबुभूषुर्यजेतसद्यस्क्रियानुक्रियापरिक्रियावास्वर्गकामएक
त्रिंकणत्र्यकेवोनाद्यकामोगातमस्तोमेनयइच्छेद्दानकामामेप्रजास्यादित्येतेषांसमानांशस्यमुक्थंबृहस्पतिसवे
नंत्वभुवःप्रतिमानंपृथिव्याभुवस्तमिंद्रब्रह्मणामहांत्सद्योहजातोवृषभःकनीनस्त्वंसद्योजापिवोजानइंद्रानु
त्वाहिंद्रेअधदेवदेवाजनुतेहायिमहइंद्रियायकथोनुतेपरिचरांणिविदानिनिद्वेएकस्यचिन्मेविभ्वस्त्वोजएकंनु
तासप्तनिपांचजन्यंत्रयमामनुषोदेवतातापघान्वस्यमहतोमहानीत्याहिसोमइन्मदऽइंद्रोमदायवावृधइति
सूक्तमुखीयाः॥५॥गोतमस्तोममंतरुक्थंकुर्वंतिग्रहांतरुक्थश्चेदग्नेमरुद्भिर्ऋक्भिः माइंद्रावरुणाभ्यांम
त्सेंद्राबृहस्पतिभ्यामिंद्राविष्णुभ्यांसजूरित्याग्निमारुतेपुरस्तात्सरिधानीयायाऽआवपेतोभय्योराक्तानमन्य
तरस्योमकउक्थस्तोत्रियेषुनेद्यज्ञायज्ञीयेनस्तोमेवासहदाहूयस्तोत्रियांस्तथानुरूपानन्यत्रापेवंस्तोत्रियानुरू
पसंनिपातेयद्युवेयज्ञायज्ञीयेनोसर्वैरेवोक्थसामभिः प्रहुत्यास्यानथासति॥६॥श्येनाजिराभ्यामभिचरन्य

जेनाहंमनुर्गर्भेनुसंस्तवयामन्योयस्तेमन्यवितिमध्यंदिनेशेषोबृहस्पतिसवेनसंनद्धोहिनोष्णीषानिस्त्रिंशिनोया
जेयुः शरमयंबर्हिर्मीसलाः पारध्यायैभीतकइध्मोवाघातकोवायगूर्याश्रावयेप्रत्याश्रावयेचछंदांसिवषट्कुर्या
दुपांशवजुहुयात्सोद्यस्क्रेषूर्वरोवादिः स्वलुत्तरेवादिः स्वलुवाक्षीयूपःस्यग्रोयूपोवषालः कलापीवषालइत्यागंतुका
विकाराअन्यांश्चाथर्यवोविदुः सिद्धंतुशस्येहोतासंप्रेषान्वयस्यात्याप्याकीर्त्यापिहितोमहारोगेणवायोवाक्लप्रजन
नः प्रजांनविंदेतसाग्निष्टुतायजेततिष्ठाहरीयोजातएवेतिमध्यंदिनः सर्वाग्नेयश्चस्तोत्रियानुरूपाअग्नेयास्युर्विचारि
वापिवासर्वेषुदेवनाशेष्वग्निमेवाभिसंनमत्यास्यन्वस्मिंद्रस्कृतायजेतेंद्रसोमामिंद्रस्तवेतिमध्यंदिनोभूतिका
मोवाग्रामकामोवाप्रजाकामोवोपहव्यनयजेतमाउत्थायएकऽइतिमध्यंदिनइंद्राग्न्योःकुल्मोयेनप्रजातिकामति
ष्ठाहरीतमुष्टुहीतिमध्यंदिनऋषभेणविजिगीषमाणोमरुत्वांइंद्रयुग्भस्यतइतिमध्यंदिनस्तीव्रसोमनानाद्यकामः क
स्यवीरस्तीव्रस्याभिवयसइतिमध्यंदिनोविद्येतनाभिचरंस्तस्यशस्यमजिरेनेंद्राविष्णोरुक्रांतिनास्वर्गकामाइमाउ
त्वाद्योर्नयइंद्रेतिमध्यंदिनोयः कामयेतनेष्णित्यंपाप्मनइयामितिसऋतेपेयनयजेतऋतस्यहिशुरुधःसंतिपूर्वी
रितिसूक्तमुखीयेसत्येनत्वमसाक्षसयंतिसत्यमियंपृथिवीसत्यमयमग्निः सत्यमयंवायुः सत्यमसावादित्यइति
सोमत्वमसोदक्षिणा॥७॥अतिमूर्तिनायस्यिमाणोमासंसोर्यांचांद्रमसीभ्यामिष्टीभ्यांयजेतशुक्लांचांद्रमस्यासौर्यो
येतरमत्राहगोरमन्वतमेवानेवाभवतिजायमानस्तरणिर्विश्वदर्शतश्चित्रंदेवानामुदगादनीकमितियाज्यानुवाक्या
संईमहीधुनिमेतारण्मात्स्वप्नायाभ्युप्याचुमुरिंधुनिंचेतिसूक्तमुखीयेसूर्यस्कृतायशस्कामः पिबासोममभींद्र
स्तवेतिमध्यंदिनोव्योम्नान्नाद्यकामोविश्वदेवस्कृतायशस्कामः पंचशारदीयेनपशुकामएतेषांत्रयाणांकयाशुभा

तदिदासेनिमध्यंदिनउभयसामानोपूर्वाउक्थ्यःपंचशारदीयाविशोविशोवोअनिधिमित्याज्यंकण्वरथंतरंपृष्ठंगोस
वविधोपशुकामइंद्रसोममेनायोमेतिमध्यंदिनोदशसहस्राणिदक्षिणाःषाकशैकाहाआयुर्गौरितिव्यत्यासमु
द्भिद्बलभिदोस्वर्गकामइंद्रसोममिंद्रःपूर्भिदितिमध्यंदिनोविनुत्यभिभूत्योरिषुवज्रंयोश्वमन्युसूक्तेअभिचरन्य
जनत्रिष्यपत्नियोःसम्राट्स्वराजोराड्विराजोःसदस्यैकाहिकेउपसदस्पराशिमरायोश्वकयाशुभियतदिदा
सीयेभूतिकामराज्यकामान्नाद्यकामेंद्रियकामतेजस्कामानामेतेकामाद्वयोर्ऋषिस्तोमाअत्यस्तोमाश्व
पृष्ठाहानिन्याकसदऋतुस्तोमादिकुस्तोमाश्चभिद्लवाहानि॥८॥वाजपेयेनाधिपत्यकामःसप्तदशदीक्षाःस
प्तदशापवर्गोबाहिरण्यस्रजऋत्विजोयाजयेयुर्वज्रंकिंजल्काशतपुकराहोतुर्वैश्वजिद्राज्यंकयाशुभातदिदासे
निमध्यंदिनःसंस्थितेमरुत्वतीयेवाहस्पत्येष्टिराज्यभागप्रभृतीळांनाबृहस्पतिःप्रथमंजायमानोबृहस्पतिःस
मजयद्वसूनित्यामीळतेअजिरंदूत्यायाग्निंसुरीतिंसदृशंगृणंतइतिसेयाज्येयदित्यध्वर्यवआजिंज्यापेयुर
यन्नात्यतीर्थदेशमयूरेवचक्रंनिमुक्तंनेदारुत्यप्रदक्षिणमावर्त्यमानेबाजिनांसामगायादाविर्मर्यआवाजंवाजि
नोअग्मन्नेवस्यसवितुःसवेऽस्वर्गाअर्वतोजयतःस्वर्गाअर्वतोजयतीतिवायदिसामनाधीयाग्निरेतामृतं
जेषंतृतीयेनाभिळविकेनाक्तंतृतीयसवनंचित्रवतीषुचेन्स्तुवीरस्तेनश्चित्रऊत्याग्नेवित्रस्यदुषसइत्यग्निष्टो
मसाम्नःस्तोत्रियानुरूपोषाकशीतिहतस्माद्ऊर्ध्वमतिरिक्तोक्थप्रतंतेअद्यशिपिविष्टनामप्रतद्विष्णुःस्तवते
वीर्येणेतिस्तोत्रियानुरूपोब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्यन्नेदित्सप्तराध्यंत्वामिछवसस्पतेनंप्रत्नथेतित्रयोदशा
नामकांशिष्टाद्भूयद्बृहणंरोहद्बृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्इतिपरिधानीयाविभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यमधिनियाज्या

तस्यगवांशतानामश्वरथानामश्वानांसाद्यानांवत्यानांमहानसानांदासीनांनिष्ककंठीनांहस्तिनांहिरण्य क
श्यांणांसप्तदशसप्तदशानिदक्षिणादशान्यदक्षिणागणधनानांशतावमापराध्यानांपूर्वान्वागणशोभ्यस्यत्स
प्तदशसप्तदशसंपादयेदितिवाजपेयस्तेनाराजाराजसूयेनयजेतब्राह्मणोबृहस्पतिसवने॥९॥अनिरुक्तस्य
चतुर्विंशनप्रातःसवनंचतृतीयसवनंचतंप्रत्नथेतितुत्रयोदशावैश्वदेवंकयाशुभातदिदासेनिमध्यंदिनोहोत्रकाऊ
र्ध्वंस्तोत्रियानुरूप्येभ्यःप्रथमान्त्संपाताछंसयुरहीनसूक्तानिवैवंपूर्वसवनेबृहत्पृष्ठंसमाम्नातंप्रतिकामंवि
श्वजिछित्यस्तस्यसमानंविश्वजिताप्रगाथेभ्योबृहस्पतिसवनाज्यनिष्कवल्यमरुत्वतीयोचतृचौताभ्यांतुपूर्वेऊ
काहिकेहोत्रकाऊर्ध्वप्रगाथेभ्यःशिल्पान्यविहृतानिशंसयुःसामसूक्तानिचाद्यास्तृचानहीनसूक्तानामं
त्यानामेकाहिकानामुत्तमात्समानंतृतीयसवनंबृहस्पतिसवननामानिदृष्टस्तिहपूर्वोवैश्वदेवात्तृचादेवयामह
व्याग्निमारुतेमारुतान्तेयरुक्तःशस्यापायः॥१०॥यस्यपशवोनापधेरन्नन्यान्नाभिजानान्निनीत्सेतेसोतार्या
मणयजेतमाध्यंदिनेशिल्पयोर्निवर्जमुक्तोविश्वजिदेकाहेनगर्भकारंचत्स्तुवीरस्तेयेवस्तोत्रियानुरूपान्रथंत
रेणाग्नेतवोवैरजेननतारथंतरेणबृहद्वैराजाभ्यांवैवमवामदेव्यशाक्वरमंत्रावरुणस्यनोधसवेरूपेब्राह्मणाछं
सिनःशेयतवैरूपेवाकोक्थयोरवेतअछावाकस्यसामानंतर्पणेद्वेद्वेप्रगाथावगर्भकारमतिरात्रस्त्रिहाद्वेपरोक्ष
श्वेद्वेषुवनंतृतीयसवनमूर्ध्वमाश्विनादतिरिक्तोक्थानिजरावोधतद्विविड्ढिजरमाणःसमिध्यसेग्निनंद्रेणाग्ना
त्यग्निःस्तोत्रस्यपतिनावयमितिपरिधानीयायुवंदेवाऋतुनापूर्व्येणेतियाज्यायद्यत्कच्चबृहन्नुद्वयंभिश्रुता
मघमानोविश्वाग्निःप्रातर्यावाणास्तोत्रस्यपतेमधुमंतमूर्मितिपरिधानीययुवंदेवास्त्रयएकादशासइतियाज्या

तमिंद्रं वाजयामसि महां इंद्रोयओजसानूनमश्विना तंवांरथंमधुमंतीरापधीर्द्यावआपइतिपरिधानीयापनाय्यंतह
श्विनाहृतंवामितियाज्यानेदवाअवंतुनइतिस्तोत्रियानुरूपाउतनोधियोगोअग्नाइतिवानुरूपस्योत्तमेकेद्यावा
पृथिवीउभाउनूनंदैव्याहोतारात्रयमाघोहितेतिपरिधानीयायंवांभागोनिहितोयज्ञेतियाज्यायदिनाधीयात्त
राणमोकःसख्यंशिवंवामितिचतस्रोयाज्यास्तद्वोगायस्तेसचास्तोत्रमिंद्रायगायतत्यमुवःसत्रासाहंसत्रा
अनुहृष्टयइतिवास्तोत्रियानुरूपाअपरिमिताःपरःसहस्रादक्षिणाःश्वेतश्वाश्वतरीरथोहोतुर्होतुः ॥११॥
इतितृतीयोध्यायः ॥३॥ ॥हरिः ॐ ज्योतिर्द्विकामस्यनवसमदशत्रजातिकामस्यविषुवत्स्तोमो
भ्रातृव्यवतोगोरभिजिद्गोरुभयसामासर्वस्तोमोबुभूषतआयुर्दीर्घव्याधेःपशुकामस्यविश्वजिद्ब्रह्मवर्चस
कामवीर्यकामप्रजाकामप्रतिष्ठाकामानांपृष्ठ्याहान्यादितःपृथक्कामेरित्यतिरात्रास्तेषामाघास्त्रयएकाहिक
शस्याइत्येकाहाअयाहिनाद्यहःप्रभृतयोद्वादशरात्रपरार्ध्याअग्निष्टोमादयोतिरात्रांतामासापवर्गाअपरि
माणदीक्षाऽएकाहांश्वेतेरविणःसाहस्रेशश्वदक्षिणाअतिरात्रांश्वसर्वशस्त्रान्हांसंख्याःसंख्याताः
कहोताअभिप्लवारतिरात्रस्त्वत्यःसंख्यापूरेणगृहीतानांहानौवैश्वानरोधिकः ॥३॥आंगिरसंस्वर्गका
मोयोवापुण्याहीनोनुप्रेप्सुःस्याच्चैत्ररथमनाद्यकामःकापिवनंस्वर्गकामइतिद्व्हाःप्रथमस्यत्तरस्यान्ह
स्तातंयंतृतीयसवनंत्वंहिसेतवदितिचाज्यंगर्गत्रिरात्रंस्वर्गकामस्तस्यमध्यमस्यान्होवामदेव्यंपृष्ठंविशोवि
शीयमग्निष्टोमसामवारवंतीयमुत्तमेतमग्नवंसूरितिचाज्यंवैरात्रिरात्रंराज्यकामः सर्वत्रिरहतोतिरात्रा
श्छंदोमपवमानांतर्वसूपशुकामः पराकछंदोमपराकोस्वर्गकामइतिन्यहागर्गेत्रिरात्रशस्याअत्रेश्चतुर्वीरं

187
1989

वीरकामस्तस्यवीरवंत्याज्यानियमग्नेवाजसातेमितिद्वितीयेहन्याज्यमग्नायोमर्त्यइतितृतीयेग्निंनरइतिचतु
र्थेषोकशिमच्चतुर्थेनस्याग्नित्वाहषमाऽसृजइतिगायत्रीपुरश्चंतरंपृष्ठमनुष्टुब्हहतीषुबृहच्चतुर्थेबलस्यगोम
तोयज्जायथाऽअपूर्व्येतिवाजामदग्नंपुष्टिकामस्तस्यपुरोकाशिन्युपसदोवैश्वानरंभ्रातृव्यवान्प्रजाका
मोवसिष्टसंसर्पमितिचतुरहाः सार्वसेनंपशुकामोदेवंभ्रातृव्यवान्यच्चशारदीयंपशुकामोव्रतवंतमायुष्कामो
बाबरंवाकूप्रवद्दिषुरिनिपंचपंचरात्राःपंचशारदीयस्यतुसप्तदशोक्षाण्यैंद्रामारुतामारुतीभिःसहवत्सत
रीभिः सप्तदशभिः सप्तदशभिःपंचवर्षपर्यग्निष्टुताः सवनीयास्तेषांत्रीरुक्षीश्चतुर्थहः स्यात्सप्तरेन्यरिशिष्टा
न्पंचपंचमेव्रतवत्स्तुतृतीयस्यान्हः स्योनमहाव्रतंपृष्ठ्यपंचाहउत्तमः ॥२॥ऋतूनांषकहंप्रतिष्ठाकामःपृ
ष्ठ्यः समूढ्होव्यूढ्होवापृष्ठ्यावलंबंपशुकामपृष्ठ्यपंचाहोभ्यासक्तोविश्वजिच्चसंभार्यमायुष्कामःपृष्ठ्यस्यहः पू
र्वोभिरुक्थ्यहैश्चरिसप्तरात्रमद्विकामः प्राजापत्यंप्रजाकामश्छंदोमपवमानव्रतंपशुकामोजामदग्न्यमन्नाद्यका
मएतेचत्वारःपृष्ठ्यामहाव्रतंचव्रतंतुस्तोमंप्रथमेसप्तदशंद्वितीयेछंदोमपवमानंतृतीयेचतुर्विंशोबहिष्पवमानः
सप्तदशः शषश्चतुर्थऐंद्रमत्यन्याःप्रजाबुभूषन्स्त्रिकद्रुकाभिजिद्विश्वजिन्महाव्रतंसर्वस्तोमोजनकःसप्तरात्रम
द्विकामोभिप्लवश्चतुरहोविश्वजिन्महाव्रतंज्योतिष्टोमःपृष्ठ्यस्तोमोविश्वजिच्चपशुकामस्यसप्तमोदेवत्वमीप्सतोष्ट
रात्रःपृष्ठ्यामहाव्रतंज्योतिष्टोमोनवरात्रमायुष्कामःपृष्ठ्यस्त्रिकद्रुकाश्चत्रिकद्रुकाःपृष्ठ्यावलंबइतिपशुकामस्येति
नवरात्रौत्रिककुब्धर्यःपृष्ठ्यामहात्रिककुब्भ्यूढ्होनवरात्रः समूढ्हस्त्रिककुप्समुढ्हश्चतुष्टोमःस्त्रिककुब्धर्य
धोभिप्लवएतैश्चतुर्भिःस्वानांश्रेष्ठ्यकामोयजेतकुसुरुबिंदुमद्विकामस्तयाणांपृष्ठ्यान्होमेकेकंत्रिश्छंदोमवंतंपशु

कामः पृष्ठ्यावलंबस्यग्निश्चजितश्छंदोमादशमंवाहः पुराग्निचरंज्योतिर्गोमग्निर्तोगोरग्निर्जितंविश्वजिदायुंष
शाक्वरीपिशंगंश्रीकामोग्निष्टुवत्र्यहः पूर्वस्मिन्नितिदशरात्राः॥३॥पौंडरीकमद्विकामः पृष्ठ्यस्तोमश्छंदोमागोनाम
स्तोमोविश्वजिद्यूव्होनवरात्रोमहाव्रतंवैश्वानरइतिवाथसंभार्यावतिरात्रश्चतुर्विंशमध्यर्धोग्निष्टुनः पृष्ठ्योवंद्रव
ज्रंभ्रातृव्यवान्पृष्ठ्यस्याद्यहनीव्यत्यासमानवरात्रान्महाव्रतं॥४॥अथद्वादशाहाभवेयुः सत्राणिभवेयुरहीना
वोक्तोदशरात्रः समूव्होव्यूव्होवातमग्नितानिरात्रौसंभार्ययोर्वावैश्वानरमुपदध्यात्संवत्सरप्रवल्हश्रीकामोति
रात्रश्चतुर्विंशविषुवद्दर्जीनवरात्रोमहाव्रतमथभरथद्वादशाहइमेमेवैकाहपृथक्कृसंस्थाग्निरूपेयुरतिरात्रमग्रेया
ग्निष्टोममथाष्टाउक्थ्यानथाग्निष्टोममथातिरात्रमितिद्वादशाहास्तेरात्मनाबुभूषंतः प्रजयापशुभिः प्रजनयीष्य
माणाः स्वर्गलोकमेष्यंतः स्वानांश्रेष्ठ्यमेच्छंतऽउपेयुर्वायजतेवतिपृथक्त्वमथसामान्यमपरिमितावाद्वर्मस्यप्रदेशा
न्स्यामोयथाहिपरिमितावर्णाअपरिमितावाचोगतिमानुवंत्येवमेवपरिमितानामन्हामपरिमिताःसंघाताःसि
द्धानित्वहानितेषांयःकश्चसमाहारःसिद्धमवशास्यमन्हांतुसंशेयस्तोमपृष्ठसंस्थाग्निरेकव्यवस्थांतदब्रूत्स्तंद
ष्ट्वाद्युतिक्रमस्यछंदोगैरवब्रूत्सामयमन्होबार्हतरात्रंतरतायामेकाहेनशस्यंराथंतराणांद्वितीयेनाग्नि
ष्टुविकेनबार्हतानामपिवाकयाशुश्रियतद्विहासीयेएवनिवित्धानीयेस्यातामेकाहिकमितरत्॥५॥सर्वा
न्कामानाप्स्यंत्सर्वांविजितीर्विजिगीषमाणः सर्वेभ्युष्टीर्व्यसिष्यंन्श्वमेधेनयजेताश्वमुत्स्रस्यन्निष्टीभ्यांय
जेताग्निमूर्ध्नान्निराजोसंयाज्यपोष्णीद्वितीयात्वमग्नेसप्रथाअसिसोमयास्तमयोभुवइतिसद्वैतांत्रि
त्रश्चवस्तमयद्वाहिष्ठतरग्नयइतिसंयाज्येअश्वमुत्सृज्यरक्षिणोविधायसावित्र्यस्तिस्रइष्टयोहरहर्वैराजंत

189
1989

त्राःसवितासत्यप्रसवःप्रसवितासवितायइमाविश्वाजातान्यरेवायातुसविताकरत्नःसघानोदेवःसविता
सहोवनिर्हसमामासकृसमासासुदक्षिणतआहवनीयस्यहिरंण्यकशिपावासीनोग्निषिक्तायपुत्रामात्यपरिष्ट
तायराज्ञेपरिप्लवमाचक्षीतहिरण्मयेकूर्चेध्वर्युरासीनःप्रतिगृणात्याख्यास्यन्नध्वर्यविख्ययीतहोहोतरि
तीतरः॥६॥प्रथमेहनिमनुर्वैवस्वतस्तस्यमनुष्याविशस्तऽइमआसतइतिगृहमेधिनऽउपसमानीतास्युःस्ता
नुपदिशत्यृचोवेदःसोयमितिसूक्तंनिगदेद्वितीयेहनियमोवैवस्वतस्तस्यपितरोविशस्तइमआसतइतिस्वधि
राऽउपसमानीतास्युस्तानुपदिशतियजुर्वेदोवेदःसोयमित्यनुवाकंनिगदेत्तृतीयेहनिवरुणआदित्यस्तस्यगंधर्वो
विशस्तइमआसतइतियुवानःशोभनाऽउपसमानीतास्युतानुपदिशत्यथर्वाणोवेदःसोयमितियद्वेषजंनि
शांतंस्यात्तंनिगदेच्चतुर्थेहनिसोमोवैस्मवस्तस्यास्सरसोविशस्ताइमाआसतइतियुवतयःशोभनाऽउपसमा
नीतास्युस्ताऽउपदिशत्यांगिरसोवेदःसोयमितियद्वारंनिशांतंस्यात्तंनिगदेत्पंचमेहन्यर्बुदःकाद्रवेयस्तस्य
सर्पाविशस्तइमआसतइतिसर्पाःसर्पविदइत्यपसमानीतास्युस्तानुपदिशतिविषविद्यावेदःसोयमितिवि
षाविद्यांनिगदेत्षष्ठेहनिकुबेरोवैश्रवणस्तस्यरक्षांसिविशस्तानीमान्यासतइतिसप्तगाःपापलक्षणइत्यपस
मानीतास्युःस्तानुपदिशतिपिशाचविद्यावेदःसोयमितियत्किंचित्पिशाचंसंयुक्तंनिशांतंस्यात्तंनिगदेत्सप्तमे
हन्यसितोधान्यस्तस्यासुराविशस्तइमआसतइतिकुसीदिनऽउपसमानीतास्युस्तानुपदिशत्यसुरविद्यावेदः
सोयमितिमायांकांचित्कुर्यादष्टमेहनिमत्स्यःसांमदस्तस्योदकेचराविशस्तइमआसतइतिमत्स्याःपुंजि
ष्ठाइत्यपसमानीतास्युस्तानुपदिशतिपुराणविद्यावेदःसोयमितिपुराणमाचक्षीतनवमेहनितार्क्ष्योवैपश्चि

तस्तस्यवयांसिविशस्तानीमान्यासतइतिवयांसिब्रह्मचारिणइत्यपसमानितास्युस्तानुपरिशतीतिहासो
वेदःसोयमितीतिहासमाचक्षीतदृशमेहनिधर्मइंद्रस्तेस्यदेवाविशस्तइमआसतइतियुवानःश्रोत्रियाअप्र
तिग्राहकाइत्यपसमानीतास्युस्तानुपरिशतिसामवेदोवेदःसोयमितिसामगायादेवमेतत्पर्यायशःसंवत्स
रमाचक्षीतदृशमीदृशमीसमापयंत्संवत्सरंतरीयेत॥७॥त्रीणिसूक्तानिभवंतिगोतमस्तामःप्रथमद्वितीय
यस्याग्नेःपशोरुपाकरणकालेऽध्वमानीयबहिर्वेद्यास्तावेवास्थापयेयुःसचेदवघ्रायादुपवर्तेतवायज्ञस
मृद्धिंविद्यानचेत्सृगव्यंनोवाजीश्व्यमितियजमानंवाचयेत्तमवस्थितमुपाकरणययरुंदत्येकादश
भिःस्तोत्यप्रणवन्ननुस्वाध्यायमित्येकेभ्रिगोशमीध्वमितिशिक्षाषड्विंशतिरस्यवंक्रयइतिवामानोमित्रइ
त्यावपेतापप्रागाछसनंवार्ज्यंवनिचद्वेसंज्ञानमश्वंपत्न्योधून्वंतिदक्षिणाक्नेशपस्तानुद्रुध्यतरान्प्रचृत्यस
व्यानरूनाघ्राताअथास्यैमहिषीमुपनिपातयंतिनांहोताग्निमेधतिमाताचतेपिताचतेग्रेवृक्षस्यक्रीळतः॥
प्रतित्वानीनितेपिनागेमुष्टिमतंसयदितिसाहोतारंप्रत्यग्निमेधत्यनुचर्यश्वशतंराजपुत्र्योमाताचतेपिता
चतेग्रेवृक्षस्यक्रीळतः॥र्चापक्ष्यतइवतेमुखंहोतर्मीळवदोबर्हिरितिवावांब्रह्मोर्ध्वामेनामुछ्रयनाद्रिरो
हारंहरंनिव॥अथास्यैमध्यमेजनुसीतवानेपुनर्निवेतिसाब्रह्माणंप्रत्यग्निमेधत्यनुचर्यश्वशतंराजपुत्र्य
ऊर्ध्वमेनमुछ्रयनगिरौहारंहरंनिव॥अथास्यमध्यमेजनुशीतवानेपुनर्विवेतिसदःप्रस्पस्वाहाह्वानिग्नि
श्वरित्वा॥८॥ब्रह्मोद्यंवदंतिकःस्विदेकाकीचरतिकउस्विज्जायतेपुनः॥किंस्विद्धिमस्यभेषजंकिंस्विदा
वपनंमहदितिहोताध्वर्युंपृछतिसूर्यएकाकीचरतिचंद्रमाजायतेपुनः॥अग्निर्हिमस्यभेषजंभूमिरावप

नंमहदितिप्रत्याहकोस्वित्सूर्यसमंज्योतिःकिंसमुद्रसमंसरः॥कःस्वित्पृथिव्यैवर्षीयान्कस्यमात्रानविद्यत
इत्यध्वर्युर्होतारंपृछतिसत्यंसूर्यसमंज्योतिर्द्यौःसमुद्रसमंसरः॥इंद्रःपृथिव्यैवर्षीयान्गोस्तुमात्रानविद्यत
इतिप्रत्याहपृछामित्वाचितयेदेवसरवयइतिमंत्रमनसाजगंय॥केषुस्विन्नुःस्त्रियुपदेषुगर्भःकेषुविश्वंभुवन
माविवेशेतिब्रह्माद्गातारंपृछत्यपितेषुस्त्रियुपदेषुगर्भोयेषुविश्वंभुवनमाविवेश॥सद्यःपर्यग्निंपृथिवीमुतद्यामे
कोनांगेनरिक्तोअस्यपृष्ठमितिप्रत्याहकेवलंनःपुरुषआविवेशकान्यंतःपुरुषआर्पितानि॥एतत्त्रह्मन्नुपवक्ष्या
मसित्वाकिंस्विन्नःप्रतिवोचास्यत्रेत्युद्गातारंब्रह्माणंपृछतिपंचसुनःपुरुषआविवेशतान्यंतःपुरुषआर्पितानि॥
एतत्त्वात्रप्रतिवचनंनोअस्मिन्मायायामवस्युत्तरोमदितिप्रत्याहप्राचमुपनिष्क्रम्यैकैकशोयजमानंपृछतिपृछा
मित्वापरमंतंपृथिव्याइतियंवैदिःपरोअंतःपृथिव्याइतिप्रत्याहमहिम्नापुरस्तादुपरिष्टाच्चवपानांचरंतिसमूः
स्वयंभूःप्रथममानर्महत्यर्णवे॥दधेहगर्भमृत्वियंयतोजातःप्रजापतिः॥होतायक्षत्प्रजापतिंमहिम्नोऋषतो
वतुःपिबतुसोममेहोतर्यजेतिप्रेषःस्तवेमेलोकाःप्रदिशोदिशश्चेतियाज्याश्चोजस्तुपरोगोमृगइतिप्राजापत्यावै
श्वदेवीकृतिरितरेषांपशूनांप्रचरंतिपंचमनपृछान्हाशस्यंव्यूढस्य॥९॥तस्यविशोनवस्यामोग्निंनमन्यइत्या
ज्यंनस्येकाहिकमुपरिष्टात्प्रउगत्सचैवैकाहिकास्तचास्त्रिकद्रुकेषुमहिषोयवाशिरमितिमरुत्वतीयस्यप्रतीप
दकानत्वस्थानएकाहिकोनुचरःसूक्तेषुचोत्यमुत्यृत्येकाहिकमुपसंशस्यतस्मिंनिविदंदध्यादेवंनिकवल्येभित्ये
देवंसवितारमोण्योरितिवैश्वदेवस्यप्रतीपदकानत्वस्थानएकाहिकोनुचरःसूक्तेषुचैकाहिकान्युपसंशस्यतेषुनि
विदंदध्यादेवमग्निमारुतंचतुर्थंपृछाहरुतमंज्योतिर्गौरायुरग्निंजिद्विश्वजिन्महाव्रतंसर्वस्तोमोमार्यामोवा

भूमिपुरुषवर्जमब्राह्मणनाविनानिप्रतिदिशमृत्विग्भ्योदक्षिणाददातिप्राचीर्दिग्धोतुर्दक्षिणाब्रह्मणः प्रतीच्यध्वर्योरुदीच्युद्गातुरतएवहोत्रकाअन्नायत्ताअन्नायत्ताः।।१०।इतिश्रौतसूत्रेचतुर्थोध्यायः।। ।।७०अथैतेषामन्योयागविशेषानस्यामोयथायुक्तानियस्मैयस्मैकामायभवत्ययमेवैकाहोतिरात्रआहोप्रायणीयःएषात्य उदयनीयोव्यक्तोमध्येहिनुवैश्वानरएषएवतावंतरेणव्यूढोदशरात्रएषाभ्रुतिःसत्राणांतत्रावापस्यानमूर्ध्वंदशरात्रादेकाहार्थमहाव्रतंप्राग्दशरात्रात्तिरेषामन्योद्व्यहार्थोगोआयुषीव्यहार्थित्रिकद्रुकाअभिप्लवव्यहपूर्वत्रिकद्रुकाइत्याचक्षतेचतुरहार्थित्रिकद्रुकामहाव्रतंचपंचाहार्थोभिप्लवपंचाहउत्तमस्यतुषष्ठातृतीयसवनंषळहार्थोभिप्लवःषळहऽएवन्यायाऽआवापाःषळहोनाःपुनःपुनःपूर्णःपूर्णश्चषळहस्तंत्रंतोमवगच्छति।।१।।द्वौत्रयोदशरात्रादृद्धिकामानांप्रथमंपृष्ठ्यंछंदोमाश्चांतरासर्वस्तोमोनिरात्रोन्यायकृतंब्रह्मवर्चसंप्रतिष्ठाकामाद्वितीयंत्रीणिचतुर्दशरात्राणिसार्वकामिकंप्रथमंद्वौपृष्ठ्यावाहतउत्तररस्तुत्येवादकंवाविवाहवाभिमास्यमानाद्वितीयंपृष्ठ्यमग्नित्रिकद्रुकान्यायकृतंह्येहोपजनंप्रतिष्ठाकामास्तृतीयंचत्वारिंपंचदशरात्राणिदेवतमीप्सतांप्रथमंप्रथमस्यचतुर्दशरात्रस्यपृष्ठ्यमध्यंमहाव्रतंब्रह्मवर्चसकामाद्वितीयंद्वितीयस्यचतुर्दशरात्रस्याग्निष्टुत्प्रायणीयादनंतरःसाग्नाहीनिकाउभौलोकावाप्स्यतांतृतीयंतृतीयस्यचतुर्दशरात्रस्याग्निष्टुत्प्रायणीयस्थानेन्यायकृतंस्त्र्यहोपजनःशेषान्यायकृतंत्र्यहोपजनंप्रतिष्ठाकामाश्चतुर्थंषाळशरात्रंचतूरात्रोपजनमन्नाद्यकामाःसप्तदशरात्रंपंचरात्रोपजनंपशुकामाअष्टादशरात्रमायुष्कामाःषळहश्चात्रपूर्यतेसतंत्रस्योपजनंवस्यामएकान्नविंशतिरात्रंकरात्रोपजनंग्राम्यानारण्यान्पशूनवरुरुत्समानाविंशति

193
1489

रात्रंप्रतिष्ठाकामाअग्निजिद्विश्वजितावग्निष्टवादूर्ध्वं।।२।।द्वावेकविंशतिरात्रौप्रतिष्ठाकामानांत्रयमंत्रयाणामग्निष्टवानांप्रथमावंतरातिरात्रोब्रह्मवर्चसकामाद्वितीयंनवरात्रस्याग्निजिद्विश्वजितौस्थानेद्वौपृष्ठ्यावाहतउत्तरःसंवत्सरसंमिताईत्याचक्षतेद्वाविंशतिरात्रंचतूरात्रोपजनमन्नाद्यकामास्त्रयोविंशतिरात्रंपंचरात्रोपजनंपशुकामाद्वेचतुर्विंशतिरात्रौप्रजापतिकामाःपशुकामावाप्रथमंषळहश्चात्रपूर्यतेसतंत्रस्योपजनंवस्यामःसर्गलोकेसत्स्यंतोब्रध्नस्यविष्टपंरोस्यंतोद्वितीयंपृष्ठस्तोमस्त्रयस्त्रिंशानिरुक्तोविशालःपृष्ठस्तोमएकविंशत्रिणवस्त्रयस्त्रिंशाःप्रतिलोमाःपूर्वस्मिंस्त्र्यहेनुलोमाउत्तरस्मिन्त्सविशालोपिवोत्तरएवव्यहःप्रतिलोमोनुलोमश्चानिरुक्तमहरादत्तःपृष्ठस्तोमस्त्रिवृदनिरुक्तोज्योतिरुभयसामासंसदामयनमित्येतदाचक्षतेपंचविंशतिरात्रमेकरात्रोपजनमन्नाद्यकामाःषड्विंशतिरात्रंद्विरात्रोपजनंप्रतिष्ठाकामाःसप्तविंशतिरात्रंत्रिरात्रोपजनमद्धिकामाअष्टाविंशतिरात्रंचतूरात्रोपजनंब्रह्मवर्चसकामाएकान्नत्रिंशद्रात्रंपंचरात्रोपजनंपरमौविजितिंविजिगीषमाणास्त्रिंशद्रात्रमन्नाद्यकामाःषळहश्चात्रपूर्यतेसतंत्रस्योपजनंवस्यामएकत्रिंशद्रात्रमेकरात्रोपजनमन्नाद्यकामाद्वात्रिंशद्रात्रंद्विरात्रोपजनंप्रतिष्ठाकामोः।।३।।त्रीणित्रयस्त्रिंशद्रात्राणिप्रतिष्ठाकामानांप्रथमंत्रयाणामग्निष्टवानामुपरिष्टादुपरिष्टाद्रात्रोब्रह्मवर्चसकामाद्वितीयंचतुर्णांपंचरात्राणामादृत्तउत्तमउत्तमोचांतरासर्वस्तोमोनिरात्रऽउभौलोकावाप्स्यतांतृतीयंषण्णांपंचरात्राणांमध्येविश्वजिदतिरात्रआदृत्तास्तूत्तरत्रयश्चतुस्त्रिंशद्रात्रंचतूरात्रोपजनमन्नाद्यकामाःपशुकामानामुत्तराणिचत्वारिंपंचत्रिंशद्रात्रापंचरात्रोपजनःषट्त्रिंशद्रात्रेषळहउपजायेतसतंत्रस्योपजनंवस्यामःसप्तत्रिंशद्रात्र

एकरात्रोपजनोष्टात्रिंशद्रात्रोद्विरात्रोपजन ऽएकोनचत्वारिंशद्रात्रंत्रिरात्रोपजनमनंतां श्रियमिछंतश्चत्वा
रिंशद्रात्रंचतूरात्रोपजनंपरमायांविराजिप्रतितिष्ठंतएकचत्वारिंशद्रात्रप्रभृतीन्युत्तराणिन्यायेनाष्टाचत्वारिं
शद्रात्रांतंचाशद्रात्रप्रभृतीनिचषष्टिरात्राद्विषष्टिरात्रप्रभृतीनिचैकोनशतरात्रान्तंचैकरात्रंचतूरात्रोपजना
निव्रतनंति॥४॥समेकान्नपंचशद्रात्राणिविषाप्मनावर्स्यंतः प्रथममतिरात्रंस्त्रीणित्रिरहान्यतिरात्रोद
शपंचरशान्यतिरात्रोद्वारशसमरशान्यतिरात्रःषष्ठोतिरात्रोद्वारशैकविंशान्यतिरात्रंस्त्रिरहंतांप्रथमोग्नि
ष्टोमःषोऽश्युत्तमःपंचरशानामुक्थ्य ऽइतरेविधृतयइत्याचक्षतेयमातिरात्रंयमाद्विगुणामिवश्रियमिछंतो
द्वावग्निष्टवौगोआयुषीअतिरात्रोद्वावग्निष्टवावग्निर्जिद्विश्वजितावतिरात्रोवैकोग्निष्टवः सर्वस्तोमनवस
तदशावतिरात्रोमहाव्रतंसर्वेषांश्रैष्ठ्यकामास्तृतीयंचतुर्णांपृष्ठ्याहोमकैकंनवहरंतानववर्गाणांप्रथमषष्ठस
प्तमोत्तमान्यहान्यग्निष्टोमा ऽउक्थ्याइतरेमहाव्रतंसवितुःकुक्रुभइत्याचक्षते॥५॥त्रयाणामुत्तरेषान्याय
कृत्साअग्निष्टवाःप्रथमस्यतूर्ध्वंचतुर्थात्सर्वस्तोमातिरात्र ऽउपसत्कृगार्हपत्येगुग्गुलुसुरंगंधितेजनपदारु
णिःएथकृसपैषिविपच्यानुसवनंसंन्नेषुनाराशंसेषुजीरंनभ्यंजीरंश्वेयवर्चसानभायुर्यवात्मानंनेवजा
नीरंसएताउपयुरोजनाभ्यंजनीयाइत्याचक्षतएताएवप्रतिष्ठाकामानामोजनाभ्योजनवर्जमेतासामेवस
वेस्तोममुत्थायथास्थानंमहाव्रतंसंवत्सरकामानाम्यंतउत्तममतिरात्रंश्चतुर्विंशत्र्योग्निष्टवानवरात्रोग्नि
ष्टवौगोआयुषीदशरात्रोव्रतमतिरात्रःसंवत्सरसंमिताइत्याचक्षतऽएकषष्टिरात्रंप्रतिष्ठाकामाएतासामेव
एष्टावग्निनानवरात्रंतयोरावृत्तउत्तरःशतरात्रमायुष्कामाश्चतुरहोपजनाइतिरात्रिस

195
1484

त्राणि॥६॥अथगवामयनंसर्वकामाःप्रायणीयचतुर्विंशोपेत्यचतुरग्निष्टवान्पृष्ठ्यपंचमान्यंचमासानुपयं
त्यथषष्ठंसंभरंत्रिणवानग्निष्टवान्पृष्ठ्यमग्निर्जितंसरसाम्नइत्याद्याभ्यांपूर्यतेहोभ्यामितिनपूर्वपक्षोथविषुवानेकविं
शानपूर्वस्यपक्षसोनोत्तरस्यावृत्ताःसरसामानःषऽहाश्चोत्तरस्यपक्षसःसरसाम्नोविश्वजितंपृष्ठ्यंत्रीनग्निष्टवानि
तिसृभिर्द्विरात्रानंतरंताथपृष्ठ्यमुखंवाश्चतुरग्निष्टवोश्वतुरोमासानुपयंत्यथोत्तमंसंभरंतित्रीमग्निष्टवानो ऽआयु
षीदशरात्रंव्रतोदयनीयाभ्यांसप्तमःपूर्यतइतिनैकसंभार्यमुत्तरपक्षोथद्विसंभार्यंवृतोदयनीयएवोत्तमस्यगोआ
युषीसप्तमस्यगोआयुषीवाविहरेयुर्गोविश्वजितोनंतरमायुषंपूर्वंदशरात्रादपिवार्धंविश्वजितःसप्तमंसवनमासं
रुंतोद्वरेयुर्गोआयुषीदशरात्रंचापिवोत्तरस्यपक्षसोहान्यवावर्त्तेरन्ननुलोमाःषऽहास्युःषऽहावावर्त्तेरन्ननु
लोमान्यहानीतिगवामयनंसर्वेषांषऽहाग्निष्टवास्युरग्निष्टवास्युः॥७॥इतिश्रौतसूत्रेपंचमोध्यायः॥ ॥
ॐगवामयनेनादित्यानामयनंव्याख्यातंसर्वेत्वग्निष्टवास्त्रिवृत्पंचदशासाश्वपृष्ठ्यमध्यमानवषष्ठसप्तमान
मान्नर्जयित्वाबृहस्पतिसवंदशरात्रोचाग्निर्जिद्विश्वजितोस्योनसप्तमस्यचमासस्योत्तमयोरग्निष्टवयोस्योनत्रि
वृद्बृहद्दशरात्र ऽउद्भिद्बलभिदोचोनमस्यचमासस्यादोयग्निष्टवास्त्रय उद्भृत्यनंषांमध्यममथस्युःपृष्ठ्यमध्यमाः
समव्होदशरात्रः॥९॥आदित्यानामयनंगिरसामयनंव्याख्यातंत्रिवृतस्तग्निष्टवाःसर्वेपृष्ठ्यादयश्चाद्यामा
साःपंचपूर्वस्यपक्षसश्चत्वारस्तूत्तरस्यपृष्ठ्याताअष्टमादयउत्तमस्यचमासस्यादोयषऽहास्त्रयःपृष्ठ्याताएवंते
पिस्युःपूर्वोस्यातामग्निष्टवौ॥२॥दनिधानवृतोरयनंप्रायणीयोनिराभास्त्रिवृतामासंपंचदशनमासंसप्तदश
नमासमेकविंशनमासंत्रिणवनमासंत्रयस्त्रिंशनमासंत्रयोविंशनमासंत्रयोविंशत्यानएतैरेवमासैःप्रतिलोमैःपक्षउत्तरमु

दयनीयो निरात्रः एतषोमवान्हामतिरात्रावित्यपरमन्यत्राप्यादिष्टः कालपूर्णनचेत्संस्थानियमः॥३॥कुंडपायि
नामयनंमासंदीक्षितामवंतितमासिसोमंक्रीणंतिनषाद्वादशापसदोभवंतिसोममुपनत्यप्रवर्ग्यपात्राण्युत्साद्या
पनत्यवामासमग्निहोत्रंजुह्वतिमासंदर्शपूर्णमासाभ्यांयजंतेमासंवैश्वदेवनमासंवरुणप्रघासैर्मासंसाकमधै
र्मासंशुनासीरीयेणयदहर्मासंपूर्यंतेतदहरिष्टिंसमाप्याग्निप्रणयनादिघर्मोत्सादनादिवापवसथिकंकर्मकृत्वा
श्वाभूतेप्रसुनुयुस्तद्वैकउपसद्यएवानंतरंकुर्वंतितथादृष्ट्वात्सोत्यान्मासानग्निहोत्रादीन्नदंतस्तदनुपपन्नं
पश्चर्यंत्यग्निप्रणयनंतस्यचश्वःसूत्यानिमितमतिप्रणीतनचर्यायांचवैगुण्यंदर्शपूर्णमासयोस्तथाग्निहोत्रस्य
सदोहविर्धानाग्न्याग्नीध्रीयाग्नीषोमप्रणयनंवसतीवरीग्रहणानिपश्चर्थानिभवंतिसूत्यार्थान्येकतंत्राण्यश्व
नदुणाःसिद्धस्माचानानंतर्यवधानादन्यत्वंयथापृष्ठ्याग्निसूक्तयोःसगुणानांत्वेवकर्मणामुद्धारउपजनोवासुत्र
ह्मण्यात्वंतमनवधृतेहकालसंशयत्वादुत्सर्गमेकसूत्यापसदुणात्राक्रियात्वेवप्रहृत्यंतमगत्वावस्थानदोष
स्त्रिवृतामासंपंचदशनमासंसप्तदशनमासमेकविंशनमासंत्रिणवेनमासमष्टादशत्रयस्त्रिंशानिद्वादशाहस्य
दशाहानिमहाव्रतंचानिरात्रश्चसर्वेणयज्ञेनयजेतयएतदुपयंति॥४॥सर्पाणामयनंगोऽआयुषीदशीस्तोमेऽ
नुलोमषण्मासान्प्रतिलोमषड्ज्योतिर्द्वादशीस्तोमाविषुवत्स्थानप्रकाशकामाउपेयुस्त्रैवर्षिकंप्रजाकामा
गवामयनंप्रथमःसंवत्सरोयादित्यानामयंगिरसांचत्वारितापश्चितानिक्षुल्लकतापश्चितंप्रथमंसंवत्सरंसादीक्षा
प्यसत्रंतस्यचत्वारःसोत्यामासागवामयनस्यप्रथमषष्ठसप्तमोनमास्त्रैवर्षिकंतापश्चितंतस्यसोत्यःसंवत्सरउक्तो
गवामयनेनज्योतिर्गौरायुरभिजिद्विश्वजिन्महाव्रतंचनुर्विंशानांवैकैकंद्वादशवर्षिकंतापश्चितंतस्यचत्वारस्तो

॥१९॥

197
1484

त्याःसंवत्सरागवामयनशस्याःपूर्वेणैवन्यायेनापिवोत्तरस्यपक्षसोद्वाविंशतिःसवनमासाभवंयुस्त्रयोविंशतिः
पूर्वस्यषट्त्रिंशद्वर्षिकंमहातापश्चितंतस्यद्वादशसोत्यासंवत्सरागवामयनशस्याःपूर्वेणैवन्यायेनप्रजापतेर्द्वाद
शसंवत्सरंत्रयस्त्रिंशतःसंवत्सरास्त्रयःपंचदशास्त्रयःसप्तदशास्त्रयएकविंशाएतैरेवस्तोमैःशान्त्यानांषट्त्रिं
शद्वर्षिकमेकैकंननवनववर्षाण्येतैरेवस्तोमैर्विश्वसृजांसहस्रसंवत्सरमेकैकंनार्धतृतीयान्यर्धतृतीयानिवर्षश
तान्यग्नेरग्निष्टोमसहस्रंसहस्रसाव्यमित्येतदाचक्षते॥५॥अथसारस्वतानिसरस्त्याःपश्चिमउदकंतेदीक्षेरं
स्तेनश्रेवदीक्षापसदःकृत्वाप्रायणीयंचसरस्वतीदक्षिणेनतीरेणशम्याप्रासेशम्याप्रासेहरहर्यजमानाअनुव्र
जयुःसंहार्यउलूखलबुध्नोयूपश्चक्रीवंतिसदोहविर्धानान्याग्नीध्रीयंपत्नीशालंचदक्षिणपुरस्ताद्धवनीय
स्यावस्थायब्रह्माशम्यांप्रहरेत्सायत्रनिपतेत्तद्धाहैपत्यस्यायतनंतताधिविहारोविषमेचेन्निपतेदुधृत्यसमेविह
रेयुरप्सुचेद्धारुणंपुरोडाशंनिर्वपेयुरपांनप्रेचरुमपानपाहात्यस्यादुपस्थसमन्यायंत्युपयंत्यन्याइत्यातःस
मानंसर्वेषामित्यारुणोरयनंकुंडपायिनामयनस्याद्यान्षण्मासानावर्तयंतोव्रजेयुर्मासिमासिचगोआयुषी
उपयुरायुरयुग्मेषुगोर्युग्मेक्षितिनुप्रथमःकल्प्याथद्वितीयोयथामानास्यायामतिरात्रस्यानथादीक्षेरंस्तेमावास्या
यामतिरात्रंसंस्थाप्यतदहरेवामावास्यस्यसान्नाय्यवत्सानपाकुर्युस्तंपस्तेमामावास्येनव्रजित्वापौर्णमास्यांगा
मुपेयुःपौर्णमासेनोत्तरंव्रजित्वामावास्यायामायुषमुपेयुरेवमावर्तयंतोव्रजेयुरिंद्राग्न्योरयनंगोऽआयुषीभ्या
मर्थमेणायनंत्रिकद्रुकैःसरस्वतीपरिसर्पणस्यशस्यमुक्थंगवामयनेनैकपात्नीनितहान्यतिरात्राःपृष्ठ्याहश्चतु
र्थमितिनुगतयोथात्यानिस्रोस्रंप्रस्रवणंप्राप्योत्थानंतेयमुनायांकारपचवेनभृथमप्युपेयुरेत्याग्नेयकामा

यष्टिर्वैराजं तन्त्रास्तस्यामश्वांश्चपुरुषांश्चधेनुकेरद्युरेतद्वोत्थानमृषभैकशतानांवागवांसहस्रमोवसर्वस्वज्या
न्यांगृहपतिमरणेवाज्यान्यांतूनिष्ठंतांविश्वजितातिरात्रेणोनिष्ठ्युर्गृहपतिमरणंत्रायुषागवांगवांसहस्रमा
वइतिशस्यं।।६।।अथसवनीयाः क्रतुपशवोवात्यंतमाग्नेयावैंद्राग्नोवाग्नेयवारथंतरपृष्ठ्यावैंद्रबृहत्पृष्ठ्यैकाद
शिनान्याप्रायणीयोदयनीययोरतिरात्रयोः समस्तानालभेरन्नैंद्राग्नमंतर्दोवान्यहंवैकैकशएकादशिनींनंत
वैकादशिनीन्यूनामालभेरन्नेतनवेतस्यवयनेनेयुस्तनीयेहनिदशरात्रस्यद्वात्रिंशतमेकादशिन्यः संतिष्ठंते
तएतस्मिन्नवरात्रेतिरिक्तपशूनालभेरन्नैष्णावैवामनमेकविंशएंद्राग्नंत्रिणवंवैश्वदेवंसत्रयस्त्रिंशेद्यावापृथि
वीयांधेनुंचतुर्विंशतस्यारववत्सेनायव्यंचतुश्चत्वारिंशआदित्यांवशामष्टाचत्वारिंशेमैत्रावरुणीमविवाक्यं
वैश्वकर्मणमृषभंमहाव्रतआग्नेयमुदयनीयेतिरात्रेपिवैकादशिनीमेवत्रयस्त्रिंशीपूरयेयुरग्निजिद्विश्वजि
द्विपुवंतिद्विपशूनिस्युः।।७।।अथसत्रिधर्मादीक्षणादिपित्र्याणांदेवानांचधर्मीणांप्राहुतानांनिवृत्तिः सर्व
शश्ववर्जयेयुर्ग्रामंचयांसरणंविहतस्मयनंस्त्र्यभिहासमनार्याभिभाषणमनृतंक्रोधमपात्रग्रहणमग्निवर्ष
णमारोहणंचक्षत्रस्यनावोवारथस्यवादीक्षितायावादनंदीक्षितायावादनंदीक्षितस्तोपसद्भ्योसंचेनोसम
सिद्धांतान्यन्यांश्चात्रत्योपचारान्नचैनान्वहिर्वेदीसतोभ्याश्रावयेयुर्नदक्षिणानोएवाभ्युदियान्नाभ्यस्तमियानेषां
चित्किंचिदापदोपनमेतमग्नेव्रतपाअसीतिजपेदारब्धायवेतरेषूपहवल्लीप्सेनावकीर्णिनंतेरथरीक्षितद्रव्यैरप
र्युप्युनरीक्षेयुरायणकालेनवानांसवनीयांनिर्वपेयुरीक्षोपसत्कव्रतदुघः आरभेयुस्तेषांव्रत्यानिप
थारीक्षासंवत्सरनिनीयकालमुपसदांचतुर्थमेकस्यादुग्धेनावदेवत्रिभिस्तनैस्तावद्वाभ्यामेकेनतावदेवसत्या

199
1989

संहविरुच्छिष्टभस्मापएवस्कंधानिः करंभः परिवापः पुरोडाशः पयस्यानितेषांयद्यत्कामयीरस्तन्दुपविगुल्फंयेयुराशिर
दुघोदध्यर्थंसोम्यंवाविगुल्फंनिर्वपेयुरितिशौनकोयावच्छरावंमन्येरन्वैश्वदेवमेकेचाहुस्तस्यमेकसर्वान्वानुसवनमपि
नान्यत्रसिद्धंगार्हपत्यात्पुनराधिश्रित्यापव्रतयेरन्नन्यान्वापथ्याभस्मानामूलफलेभ्यएतेनवर्तयेयुः पशुनाचा।।८।।त
स्यविभागवस्यामोहनूसजिह्वप्रस्तावुः श्येनंवक्षउद्गातुः कंठः काकुद्रः प्रतिहर्तुर्दक्षिणाश्रोणिर्होतुः सव्याब्रह्मणो
दक्षिणंसक्थिमैत्रावरुणस्यसव्यंब्राह्मणाछंसिनोदक्षिणंपार्श्वंसांसमध्वर्योः सव्यमुपगातृणांसव्योंसः प्रतिप्रस्थातु
र्दक्षिणंदोर्नेष्टुः सव्यंपोतुर्दक्षिणऊरुरच्छावाकस्यसव्यआग्नीध्रस्यदक्षिणोबाहुरात्रेयस्यसव्यः सदस्यस्यसदंचानू
कंचग्रहपतेर्दक्षिणोपादोग्रहपतेर्व्रतप्रस्यसव्योपादोग्रहपतेर्भार्यायैव्रतप्रस्थोष्ठएनयोः साधारणोभवतितंगृह
मतिरेवप्रशिष्याज्जाघनीपल्लीभ्योहरंतितांब्राह्मणायदद्युस्तंध्यायेच्चमणिकास्तिस्रश्चकीकसाग्रावस्तूनस्तिस्र
श्चैवकीकसाअर्धंचवैकर्तस्योनेतुरर्धंचैववैकर्तस्यक्लोमानंचशमितुः स्तब्राह्मणायदद्याद्यद्यब्राह्मणस्याच्छिरः
सूब्रह्मण्यायैयः श्वःसूत्यांप्राहुतस्याजिनमिकासर्वेषांहोतुर्वातावाएताः षट्त्रिंशतमेकपशयज्ञंवहंतिषट्त्रिंश
दक्षरावैबृहतिबार्हताः स्वर्गलोकास्तत्प्राणेषुचस्वर्गेषुचलोकेषुप्रतितिष्ठतोयंतिसएषस्वर्ग्यः पशुर्यएनमेवंविभजे
त्यथयेतोन्यथातद्यथासंज्ञानापापहतोवापशुर्विमध्नीरंस्तादृक्तांवाएतांपशोर्विभक्तिंश्रोतऽऋषिर्वभागवि
दांचकारतामुहाप्राचेवास्मालोकादुच्चक्रामतामुहगिरिजायबाभ्रव्यायामनुष्यः प्राचानतोहनामतर्वाड्मनु
ष्याअधीयेत।।९।।सर्वेसमानगोत्राः स्युरितिगाणगारिः कथंत्वाग्नीसूक्तानिभवेयुः कथंप्रयाजाइत्यपिनानागोत्राः
स्युरितिशौनकस्तेत्राणांव्यापित्वाद्गृहपतिगोत्रान्वयाविशेषास्तस्यराद्धिमनुराद्धिः सर्वेषांप्रवरास्त्वावर्तेरन्नावा

पधर्मिता ज्जामदग्न्यावत्सारस्तंपंचार्षेयाभार्गवच्यावनाप्रवानौर्वजामदग्न्यत्यधहजामदग्न्यानाभार्गवच्यवना
सवानेत्यार्ष्टिषेणानाभार्गवच्यावनाप्रवानार्ष्टिषेणानूपेतिविदानाभार्गवच्यावनाप्रवानौर्ववेदेतियस्कवाधौल्यमौन
मौकशाकैरासिसार्ष्टिसावर्णिशांल्कायनजैमिनिदेवेत्याथनानाभार्गववैतहव्यसावेतसेतिशैतानाभार्गववैन्यपृ
थेतिमित्रयुवांवाध्यश्वेतित्रिप्रवरंवाभार्गवदेवोदासवाध्यश्वेतिशुनकानांगृत्समदेतित्रिप्रवरंवाभार्गवशौनहोत्रगृ
त्समदेति॥१०॥गोतमानामांगिरसायास्यगोतमेत्यूचथ्यानामांगिरसौचथ्यंगोतमेतिरहूगणानामांगिरसरा
हूगण्यंगोतमेतिसोमराजकीनामांगिरससोमराज्यंगोतमेतिवामदेवानामांगिरसवामदेव्यंगोतमेतिबृहदुक्थ्या
नामांगिरसबार्हदुक्थ्यंगोतमेतिपृषदश्वानामांगिरसपार्षदश्ववैरूपेत्यष्टादंष्ट्रहैकेब्रुवंतनीत्यांगिरससप्तादंष्ट्रपा
र्षदश्ववैरूपेत्यृक्षाणामांगिरसबार्हस्पत्यभारद्वाजवांदनमानवचसेतिकासिवितामांगिरसौचथ्यंगोतमौशिजका
क्षीवतेतिदीर्घतमसामांगिरसौचथ्यदैर्घतमसेतिभरद्वाजाग्निवेश्यानामांगिरसबार्हस्पत्यभारद्वाजेति॥११॥
मुद्गलानामांगिरसभार्म्याश्वमौद्गल्येतिनार्स्यंहैकेब्रुवंतनीत्यांगिरसंतार्क्ष्यभार्म्याश्वमौद्गल्येतिविष्णुवृद्धा
मांगिरसपौरुकुत्स्यत्रासदस्यवेतिगर्गाणामांगिरसबार्हस्पत्यभारद्वाजगार्ग्यशैन्यत्यांगिरसशैन्यगार्ग्यतिवा
हरितकुत्सपिंगशंखदर्भमैत्रेयगवानामांगिरसांबरीषयौवनाश्वेतिमंधातारंहैकेब्रुवंतनीत्यांगिरसंमांधात्रांबरीष
यौवनाश्वेतिसंहृत्तिपूतिमाषंतंडिशंकुशैवगवानामांगिरसंगारिवीतिसांहृत्यंतिशाक्त्यावामूलंशाक्त्यंगोरिवीवि
तिसांहृत्यंति॥१२॥कण्वनामांगिरसाजमीळ्हकाण्वेतिघोरमुहैकेब्रुवंतवहृष्याजमीळ्हमांगिरसंघोरकाण्वेतिक
पीनामांगिरसामहीयवोरुक्षयसेत्यथयएतद्ब्रह्मवान्वनायधैतच्छेंगशैशिरयोभारद्वाजाहशुंगाःकताःशैशिर

201
1989

यस्तेषामुभयतःप्रवृणीतेकमितरेतद्वितरेतद्वैवेतरतस्त्रीनितरेतानहिचतुर्णांप्रवरास्तिनपंचानामतिप्रवरणमां
गिरसबार्हस्पत्यभारद्वाजकात्यात्कीलेति॥१३॥अत्रीणामात्रेयार्चनानसःश्यावाश्वेतिगविष्ठिराणामात्रेयगविष्ठि
रोपार्वातिथनिचिकितगाल्ववकाल्बवमनुनंतुकुशिकानांवैश्वामित्रदेवरातौदलतिश्रौमतकामकायनानांवैश्वामि
त्रदेवश्रवसदैवतरैसानिधनंजयानांवैश्वामित्रमाधुच्छंदसधानंजय्येत्यजानांवैश्वामित्रमाधुच्छंदसाज्येतिरोहिणानां
वैश्वामित्रमाधुच्छंदसरोहिणेत्यष्टकाणांवैश्वामित्रमाधुच्छंदसाष्टकतिपूरणवारिधापयंतानांवैश्वामित्रदेवरातपौरण
तकतानांवैश्वामित्रकात्यात्कीलेत्यघमर्षणानांवैश्वामित्राघमर्षणकौशिकतिरश्चीनांवैश्वामित्रगाथिनरेणवतिवैश्व
मांवैश्वामित्रगाथिनवैणवतिशांल्कायनशाल्वाहतासल्वाहितजन्हूनांवैश्वामित्रशांल्कायनकौशिकति
कश्यपानांकाश्यपावत्सारासितनिध्रुवाणांकाश्यपावत्सारनैध्रुवेतिरेभाणांकाश्यपावत्साररैभ्येतिशांडिल्यानां
शांडिल्यासितदैवलेतिकाश्यपासितदैवलेतिवा॥१४॥वासिष्ठतिवासिष्ठानांयन्यउपमन्युपराशरकुंडिनेभ्यउपमन्यु
नांवासिष्ठाभरद्वस्विंद्रप्रमदेतिपराशराणांवासिष्ठशाक्त्यपाराशर्यैतिकुंडिनानांवासिष्ठमैत्रावरुणकौंडिन्येत्यग
स्तिनामागस्त्यदार्ढच्युतधर्मवाहेतिसामवाहौवानमऽआगस्त्यदार्ढच्युतसामवाहेतिनिधुवाहितप्रवरोराज्ञामथय
दिसार्ष्टिषेणोरन्मानवेलपारुरवसेतीतिसत्राणितान्यदक्षिणानितषामंतज्योतिष्टोमःपृष्ठ्यशमनीयःसहस्र
दक्षिणोन्योवाप्रज्ञातदक्षिणोदक्षिणावतापृष्ठ्यानिशमयेरन्नितिविज्ञायतेसएवहेतुःब्रह्मतिभावप्रह्मतिभावनमो
ब्रह्मणेनमोब्रह्मणेनमआचार्येभ्योनमऽआचार्येभ्योनमःशौनकायनमःशौनकाय॥१५॥भृगूणांभविवाहोस्ति
चतुर्णामादितोमिथः॥श्यैतायस्त्रयस्तेषांविवाहोमिथइष्यते॥षण्णांवैगोतमादीनांविवाहोनेष्यतेमिथः॥दीर्घ

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

नमाऽऔचथ्यः कक्षीवांश्चैककगोत्रजाः॥भरद्वाजाग्निवेश्यृक्षाः शुंगाः शौशिरयः कताः॥एतेसमानगोत्रास्युर्ग
र्ग्गानेकवदंतिवै॥पृषदश्वामुद्गल्काविष्णुवृद्धाः कण्वागस्त्याहरितः संकृतिः कपिः॥यस्कश्चैषांमिथइष्टाविवाहः
सर्वैरन्येजामदग्न्यादिभिश्च॥यावत्समानगोत्रास्युर्विश्वामित्रानवर्त्तते॥तावद्वसिष्ठश्चात्रिश्चकश्यपश्चपृथक्
पृथक्॥ह्यार्षेयाणांत्र्यार्षेयसंनिपातऽविवाहः॥विश्वामित्राजमदग्निर्भरद्वाजोथगौतमः॥अत्रिर्वसिष्ठः क
श्यपइत्येतेसप्तऋषयः॥समानामृषीणामगस्त्यार्ष्टमानांयदपत्यंतद्गोत्रमित्याचक्षते॥एकएवऋषिर्यावत्सव
र्घनुवर्त्तते॥तावत्समानगोत्रत्वमन्यत्रभृग्वंगिरसांगणादित्यसमानप्रवरैर्विवाहः॥ ॥१६॥ ॥छ॥ ॥
इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेनवषष्ठेकषष्ठोध्यायः समाप्तः॥ द्वादशोध्यायः॥समाप्तः॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

THE ASIATIC SOCIETY